

શિયળ વિષે શિખામણ.

ખડેની શિયળ સંકુળી સંસારમાં,	સુદરી	૧
સજે શિયળતણે શણગાર, મુલો	સુદરી	૨
નેથી કુળને કલકલાને ધણ,	સુદરી	૩
એવો કરીએ નહીં આચાર,	સુદરી	૪
ગળી કુળી પાસ નવાં ચક્ક,	સુદરી	૫
કળિા કાધ પડે તત્કાળ,	સુદરી	૬
વ્યવિચારી નકારાની સોજાતે,	સુદરી	૭
અણચિત્તુ અડે શિર આળ,	સુદરી	૮
ખડેની લાન એકાંત ન કીટ્ટએ,	સુદરી	૯
બલે હોયે પ્રાંત કે તાંત,	સુદરી	૧૦
પરનવથી નજર ન સેળીએ,	સુદરી	૧૧
વળી હચી ન દેખાડીએ હાંત,	સુદરી	૧૨
બાધે લંકીને રસ્તે ગાલીએ,	સુદરી	૧૩
શીલવલી મુલશલી નાર,	સુદરી	૧૪
ખડેની ચટકમટક નહીં આલીએ,	સુદરી	૧૫
નય કરીએ આંખહડી વિકાર,	સુદરી	૧૬
સુદર સાડી પહેરેને શિયળતણી,	સુદરી	૧૭
કહે નવસરો નીતિનો હાર,	સુદરી	૧૮
શણગાર સજે સૌ સેલ્યના,	સુદરી	૧૯
કહે વિનય પડીલેનો શોકાર,	સુદરી	૨૦
પ્રભુ નુલ્ય ગણે નિજ નાથને,	સુદરી	૨૧
સામુ સસરાની દયો સંભાળે,	સુદરી	૨૨
વહાલો તાગે છે કણ્ઠએ નારીને,	સુદરી	૨૩
વડેની કડીએ નહીં કાંધે કાળ,	સુદરી	૨૪
ખડેની જગતપતિ જિનરહની,	સુદરી	૨૫
કરે બહિષ્કૃતિ નજ કાળ,	સુદરી	૨૬
કેત કન્યાધાનમાં વાલી ગણી,	સુદરી	૨૭
કી સૌ સદુ આજ પપાળ,	સુદરી	૨૮

શ્રી જૈન વિવાહવિધિ.

(માંગરોળ ને વડોદરામાં છપાયેલ વિવાહવિધિ
ને લખવિધિને આધારે અર્થ સહિત તમામ
મત્રો ને સંપૂર્ણ વિધાનગુપ્તા)

જૈનવર્ગને ખાસ ઉપયોગી લાણીને

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર.

ગીર સંવત ૨૪૬૦ :: વિક્રમ સંવત ૧૯૬૦

દિમત માત્ર બે આના.

શ્રી મહાત્મ્ય પ્રી-ટીંગ પ્રેસમા શા. ગુલામચંદ લક્ષ્મીભાઈએ છાપ્યું
દાણપીઠ-ભાવનગર.

જૈન બંધુઓને ખાસ સૂચના.

શુદ્ધ સમક્ષિતધારી આવકે પોતાના બાળકોનો વિવાહ કરાવતાં અન્ય દર્શનમાં દેવ તરીકે ગણાતા ગણેશ કે અન્ય દેવદેવીનું પૂજન કરાવવું અને અગ્નિને ખાસ દેવ તરીકે માની તેનું પૂજન કરાવવું એ મિથ્યાત્વની પુષ્ટિ કરનાર છે, તેથી આ બુકમાં બતાવ્યા પ્રમાણે વિધિ કરાવવો કે જેથી મિથ્યાત્વ ન લાગતાં હિલદું સમક્ષિત વધુ નિર્મળ થાય.

પ્રસ્તાવના.

આ લઘુ બુકની પ્રસ્તાવના વિસ્તૃત લખવાની જરૂર નથી. આ વિધિનું મૂળ સ્થાન શ્રીમાન્ વર્ધમાનસૂરિકૃત આચાર-દિનકર નામનો વિશાળ ગ્રંથ છે. તેમાં પ્રારંભમાં શ્રાવકના ૧૬ સંસ્કારો બતાવ્યા છે, તેમાંનો આ એક ખાસ જરૂરી આખી છાંદગી માટે ઉપયોગી સંસ્કાર છે. તે તમામ પ્રકારના મંત્રો સાથે આ બુકમાં દાખલ કરેલ છે. મંત્રો પ્રાયઃ સંસ્કૃત ભાષામાં હોવાથી તેના અર્થ પણ નીચે નોટમાં આપ્યા છે, જેથી એમાં ભાવ શું છે તે સમજાય અને તેની આવશ્યકતાનો ખ્યાલ આવે. મૂળકર્તા પુરૂષ કહે છે કે-‘ શ્રીઋષભદેવ ભગવાન મુનંદા, સુમંગલા સાથે ઈંદ્રે કરાવેલી જે વિધિથી ને જે મંત્રોથી પરજ્યા હતા તે વિધિ અમે આમાં બતાવેલ છે. ’ આટલા કથનથી આ વિધિની શ્રેષ્ઠતા અને ઉપયોગિતા સમજી શકાય તેમ છે.

દરેક ગામ કે શહેરના જૈનજંધુઓએ આ વિધિ વંચાવીને જૈનશાળાના માસ્તરને અથવા બીજા કોઈ પ્રૌઢ બુદ્ધિવાળાને તૈયાર કરવા. તેણે જ્ઞાતિગૌર તરીકે ગણાતા વિપ્ર (બ્રાહ્મણ) ને સાથે રાખી આ પ્રમાણે વિધિ કરાવવો. કુળગૌરની આજીવિકાનો ભંગ કરી અંતરાયકર્મ ખાંધવું નહીં. એમ કરવાથી કાર્યમાં સફળતા થતી નથી. આપણે તો કોઈપણ રીતે આ ક્રિયાનો પ્રચાર વધારવો છે, તેથી તે કુળગૌરને અનુકૂળ કરવાથી જ થઈ શકે તેમ છે.

આ વિધિ પ્રમાણે વિધિ કરાવનારે આ વિધિ બરાબર વાંચીને અથવા તેના અનુભવી પાસે સમજીને તૈયાર રહેવું- અસ્તવ્યસ્ત વિધિ કરાવવો નહીં તેમ અશુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવો.

નહીં. કોઈ સુર પ્રાપ્તિ પછી આ પ્રમાણે કરાવવા તૈયાર થાઉં
તો તેને પણ તૈયાર કરવા અને તેને ગૃહસ્થ સુરતું ઉપનામ
આપવું. ખાસ કરીને તે માણસ સદાચારી હોવો જોઈએ
અને જૈન ધર્મનો દેવી ન હોવો જોઈએ.

આ ક્રિયામાં જે વસ્તુઓ (સામગ્રી) જોઈએ તે દરેક
પ્રસંગે લખી છે અને છેવટે પણ લખેલ છે તે પ્રમાણે પ્રથ-
મથી તૈયારી રખાવવી. એમાં કોઈ સુફકેલી આવે તેવી વસ્તુઓ
નહો અને તેમાંથી કદિ કોઈ વસ્તુ ન મળે તો તે વિના
ચલાવી લેવામાં વાંધા જેવું નથી. છેવટે ખાસ પ્રાર્થના જૈન-
વર્ગ પ્રત્યે એ છે કે કોઈપણ રીતે આ વિધિની પ્રવૃત્તિ વધારે
કરાવશો કે જંથી અમારો પ્રયાસ સફળ થાય. તેજ દેતુથી
કિંમત પણ જોઈ રાખવામાં આવી છે.

આ ભુકમાં પ્રારંભના ભાગમાં શ્રીપાર્શ્વનાથના વિવાહલા-
માંથી વરપોડાની જે પોંખણાની જે દાળ અને ભુકની પ્રાંતે
કન્યાને શિખામણનો એક દાળ ખાસ વાંચવા, સમજવા ને
સ્ત્રીઓને ગાવા લાયક હોવાથી દાખલ કરી છે તે તરફ ધ્યાન
જેવવામાં આવે છે.

પ્રથમ વૈશાખ

સં. ૧૯૯૦

} શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા.
બાવનગર.

અનુક્રમણિકા.

૧ વિવાદસંબંધ-વાચ્છાનનો મંત્ર.	૧
૨ લગ્નનિર્ધાર-માનૃકાર્થાપન.	૨
૩ ર્થાપનનો પ્રકાર.-પૂર્વગી સામગ્રી.	૩
૪ આઠ માનૃકાર્થાપનના મંત્રો.	૪-૧૦
૫ સાતે કુળકરની ર્થાપના. ર્થાપનાનો પ્રકાર	૧૧
૬ સાતે કુળકરની ર્થાપનાના મંત્રો.	૧૨-૨૦
૭ મંડપર્થાપન-મહર્શાંતિ.	૨૧
૮ લગ્નનો વરધોડો. તે વખતે બોલવાનો મંત્ર.	૨૧-૨૪
૯ માયરાનો પ્રકાર. માયરાની સામગ્રી.	૨૫
૧૦ મંગલાષ્ટક. અર્થસહિત.	૨૬-૨૮
૧૧ હસ્તબંધન (હથેલાના) નો વિધિ. હસ્તબંધનનો મંત્ર.	૨૯
૧૨ ચોરીનો પ્રકાર. ચોરીની સામગ્રી.	૩૧
૧૩ વેદિ પ્રતિષ્ઠા. વેદિ પ્રતિષ્ઠામંત્ર.	૩૨
૧૪ તોરણપ્રતિષ્ઠા. તોરણપ્રતિષ્ઠામંત્ર.	૩૨
૧૫ અગ્નિર્થાપન. અગ્નિર્થાપનનો મંત્ર.	૩૩
૧૬ હોમને લગતા ૧૧ મંત્રો. અર્થસહિત.	૩૪
૧૭ અભિષેકનો મંત્ર.	૩૮
૧૮ ગોત્રોચ્ચાર.	૩૮
વરપિતૃપક્ષગોત્ર. વરમોશાળપક્ષગોત્ર.	૩૯
કન્યાપિતૃપક્ષગોત્ર. કન્યામોશાળપક્ષગોત્ર.	૪૦
ગોત્રોચ્ચારમંત્ર.	૪૨
૧૯ અગ્નિની પ્રદક્ષિણા અથવા ચાર ફેરા.	૪૩
ચારે ફેરાના મંત્રો. અર્થ સાથે.	૪૩
૨૦ કન્યામહાહુસંકલ્પ. મંત્રયુક્ત.	૪૭
૨૧ વાસક્ષેપવિધિનો મંત્ર.	૪૯
૨૨ ઊલા અભિષેકનો મંત્ર.	૫૦
૨૩ કરમોચન મંત્ર.	૫૧
૨૪ શુદ્ધસ્થગુરુનો આશીર્વાદ	૫૨
૨૫ માનૃકા-ચોરીવિગેરેનું વિસર્જન.	૫૩
૨૬ માનૃકા ને કુળકરનું વિસર્જન.	૫૪

શ્રીપાર્શ્વનાથના વિવાહલામાંથી.

હાજ નવમી.

વેવાણુ ઉઠ તું વહેલી ઉઘ તણ, વર તોરણુ આળ્યો
સાજ સણ; સવા લાખ નગારાંની ધુન્ન પડી, પુંખવાની નય
છે બેદ ધડી. ॥ ૧ ॥ કોઈ નાણુ કરો પીછાણુ કરો, આગમુ
વેવાણુની ખાંહ ધરો; અમને ઉભા ઘણી વાર થઈ, વેવાણુને
ખજર કરોને જઈ. ॥ ૨ ॥ વેવાણુ લેજે રે તું કહાવો ઘણો, તારે
ખારણે અવસર વીધાતણે; વેવાણુ લેજે રે તું સોપારી, તારે
આંગણે આળ્યો છે વેપારી ॥ ૩ ॥ વેવાણુ લેજે રે કંડુનો પટો,
વામાદેવીનો આળ્યો લાકડો; વેવાણુ લેજે તું રૂપાતણી
ધાળી, એ વર વરશે કન્યા રૂપાળી. ॥ ૪ ॥ વેવાણુ લેજે તું
આરવી અજવાળી, તારે આંગણે આજ છે હીવાળી; વેવાણુ
લેજે રે તું કંકાવટી, પુત્રી પરખવા આળ્યો છે નાણાવટી.
॥ ૫ ॥ વેવાણુ લેજે તું મોલી ધાળ ભરી, એવો અવસર નહીં
આવે ફરી ફરી; શું પેડી છે ધરને ખૂણે, સોનામહોરના ધાળ
ભરી ગુણે. ॥ ૬ ॥ આ અવસર કેમ તું ચાઈ માંથી ? તારે
આંગણે ત્રિભુવનપતિ કયાંથી ? દેવને દુર્લભ દર્શન જેહનું,
સહેજે મળવું માથે છે તેહનું. ॥ ૭ ॥ સહુ ઈર્ષ કરે જેહની
સેવા, એને નમવા આવે દેવી દેવા; ઉઠ ઉઠ તું વહેલી આવ
વળી, એવડા રથા કામ માંહે તું બળી ? ॥ ૮ ॥ ઈર્ષે ભંડાર
ઘણો ભરીયો, સોના મોલી હારે ફરી ફરીએ; વળી જોઈએ
તે માગી લેજે, તોરણુ જઈને સહુને દેજે. ॥ ૯ ॥ વેવાણી
લાજ રખે ખોલી, આડુંઅવળું તું રથું ફરે છે જોતી ?
ઈર્ષાણીએ લેર કરી તારી, તેણે વાત જની આવી સારી. ॥ ૧૦ ॥

નહીં તો જાણત દીકરી દીધી હતી, ચોલા રહેશે ઇદ્રાણીવતી;
 હા હા તું વેળા થઈ છે ઘણી, તારે મંદિર આવ્યો છે ત્રિજગ-
 ઘણી. ॥ ૧૧ ॥ તવ સાંલણી કહે માસીસાસુ, ક્યાં ખોટી
 થયા છે તમે કાસુ ?; વિવાહના કારજ છે બહોળા, પારકે ઘરે
 દીસો છે પહોળા. ॥ ૧૨ ॥ મોટા બોલ બોલીએ ન બહુ,
 કામ પડે ત્યારે જણાય સહુ; પરધરની વાતો છે સોહલી, માથે
 પડયે નિર્વહિવી દોહલી. ॥ ૧૩ ॥ એમ હાંસીએ વેવાણને
 વરણી, હવે આવે પ્રસેનજિતની ધરણી; એહ મોટો બહુ
 શણગાર કરી, મણિ મુક્તાશ્નનો યાજ ભરી. ॥ ૧૪ ॥ હાથ-
 ણીની ચાલે ચાલંતી, શ્રીફળ સોનંયા ચાલંતી; ઇદ્રાણીએ
 મંગળ ગાવંતી, એમ સાસુ પ્રભુ પદ પાવંતી. ॥ ૧૫ ॥

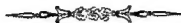
ઢાળ અગ્યારમી.

છ રે ઇદ્ર પૂછે રે વેવાણને રે, છ રે શી કરી કરણી તમે
 એહ, વરને કેમ પોંખીઆએ; છ રે અમે તેહમાં સમજ્યા
 નહીં એ, કારણ દાખવો તેહ, વરને કેમ પોંખીઆએ. ॥ ૧ ॥
 પેલું તે ધોંસડ આદ્યુ એ, ધોંસડ ગાહલે હોય, વરને
 કેમ પોંખીઆએ; સંસાર ધોંસડ નાખીયું એ, સંસારથી
 પાર પામે સોય, ધોંસરે એમ પોંખીઆએ. ॥ ૨ ॥ છ રે
 ઇદ્ર પૂછે રે વેવાણને રે, મુસળ ખાંડણીએ હોય, વરને કેમ
 પોંખીઆએ; મુસળે તાંડળ કાઢીએ એ, સંસારથી ગુણ
 કાઢો જોય, વરને એમ પોંખીઆએ. ॥ ૩ ॥ ઇદ્ર પૂછે રે
 વેવાણને રે, રવંયો ગોળીએ હોય, વરને કેમ પોંખીઆએ;
 રવાઈએ માખણ નિપજે એ, સંસારથી જ્ઞાન રસ જોય.
 રવંએ એમ પોંખીઆએ. ॥ ૪ ॥ ઇદ્ર પૂછે રે વેવાણને રે.

ત્રાકે તે રેડીએ હોય, ત્રાકે કેમ પોંખીઆએ; ત્રાકે સૂતર
 નિપજેએ, સંસારથી અર્થ કાઢો સોય, ત્રાકે એમ પોંખી-
 આએ ॥ ૫ ॥ ઈંદ્ર પૂછે રે વેવાણુનેરે, સગીયો તો હુંડાને
 હોય, સગીયે કેમ પોંખીઆએ; સગીઆથી વસ્તુ સહુ
 ઉપજે એ, મંગળ ધર્મથી જેમ, સગીએ એમ પોંખીઆએ
 ॥ ૬ ॥ હું રે પાંચ મંગળ એમ પરવડાં એ, હું રે આદરે
 સઘળા લોક, વરને એમ પોંખીઆએ; હું રે તેહ કારણ
 ઇહાં કર્યું રે, શું જાણે દેવતા લોક, વરને એમ પોંખીઆએ.
 ॥ ૭ ॥ હું રે ઈંદ્ર પૂછે રે વેવાણુનેરે, ઇંદ્ર પિંડી શિવજીને
 હોય, તેણે કેમ પોંખીઆએ; ઇંદ્ર રક્ષાની રક્ષા કરે એ,
 મંગળરૂપી તે એય, ઇંદ્રીએ એમ પોંખીઆએ, સંસારમાંહે
 ચારે ગતિ ફરીએ, લીધો માનવ ભવ જેમ, પિંડીએ એમ
 પોંખીઆએ. ॥ ૮ ॥ હું રે આંભળી ઇંદ્રરાય હરખીઆએ,
 હરખીઓ સહુ પરિવાર, જોઈએ આજ અતિઘણો એ; હું રે
 સાજાએ પાણી છંટામણીએ, મનમાન્યું લીધું તેણીવાર,
 જોઈએ ॥ ૯ ॥ ઘાટડી કંઠે આરોપીને એ, જોઈએ
 વરને તે વાર, જોઈએ રાય તજોળ છાંટણુ સમેએ, વડુને
 ઘરેણું હીએ સાર, જોઈએ ॥ ૧૦ ॥ સામુએ નાક તે
 તાણીયુંએ, સામુને હરખ અપાર, જોઈએ સરાવસંપુટ
 માયે આંખીયુંએ, સહુજન હરખ્યા તે વાર, જોઈએ ॥ ૧૧ ॥
 માંડવામાંહે પ્રભુ આવીઆએ, કન્યા લાગ્યા તેણી વાર,
 જોઈએ હું રે માતૃકા ગોત્રજ યાપીઆએ, આગ્રા સહુ
 રંગજર ત્યાંય, જોઈએ આજ અતિઘણોએ. ॥ ૧૨ ॥ ઇતિ.

શ્રી જૈનવિવાહવિધિ.

વિવાહસંબંધ.

વરકન્યાનો વિવાહ સંબંધ (વિવિશાળ) નક્કી કર્યા બાબતનો લેખ લક્ષના મુદૂર્ત અગાઉ કરવો અને તે લેખ કન્યાપક્ષના વડીલ પુરૂષે વરપક્ષના વડીલ પુરૂષને સાતિ, સ્વજન, સંબંધી સમક્ષ કુંકુમના છાંટા નાખી ડાંગેર, સોપારી, અને દુર્વા (ધરે) થી પૂજા કરી શ્રીકૃષ્ણ તથા રૂપીઆ સાથે આપવો.^૧ અને તે વખતે ગોરે^૨ નીચે લખેલો મંત્ર લખવો.

વાગ્દાનનો મંત્ર.

ૐ અહ્ં । પરમસૌમાગ્યાય । પરમસુખાય । પરમમોગાય । પરમધર્માય । પરમયશસે । પરમસંતાનાય । મોગોપમોગાંતરાયવ્યવચ્છેદાય * * નામ્નીં કન્યાં * * ગોત્રાં * * નામ્ને વરાય * * ગોત્રાય । દદાતિ । પ્રતિગૃહાણ । અહ્ં ૐ ।

ગોર ઉપરનો મંત્ર લખી રહે એટલે રિવાજ પ્રમાણે પાનસોપારી વિગેરે વહેંચવાં.

વરપક્ષવાળાએ કન્યાને દાગીના, કપડાં વગેરે મોકલવાં

૧ આવો લેખ આપવાની પ્રવૃત્તિ હાલમાં જણાતી નથી.

૨ અહીં ગોર શબ્દ સમજવા.

અને પરસ્પર જમવા તેડી સજ્જિત પ્રમાણે અથવા શાંતિ-
રિવાજ પ્રમાણે સત્કાર કરવો.

લગ્ન-નિર્ધાર.

લગ્નના થોડા દિવસ પહેલાં જને પક્ષના સંબંધીઓએ એકઠા થઈ જોશીને^૧ જોલાવવો અને તેની પાસે લગ્ન કઠાપી નક્કી કરવું અને તેણે લખી આપેલી લગ્નપત્રિકા ઉપર કુંકુમના છાંટા નાખી ફૂલ, પાનસાપારી, શ્રીફળ અને પૈસા પ્રમુખ મૂકી પૂજા કરવી અને જોશીનો સત્કાર કરવો. (આ પ્રસંગે ગોળધાણા વહેંચવામાં આવે છે તથા વરની પહેરામણી આપી દેવામાં આવે છે.)

પ્રથમ વર અને કન્યા જને પક્ષના સંબંધીઓએ એકઠા મળી જે લગ્નનો દિવસ મુકરર કર્યો હોય તે દિવસ પહેલાં બે, ચાર, પાંચ, સાત, કે નવ દિવસ અગાઉ અગર લગ્નના દિવસે શુભ મુહૂર્તે કન્યાને ત્યાં આઠ માતૃકાનું સ્થાપન અને વરને ત્યાં સાત કુલકરનું સ્થાપન કરવું. શાંતિ કુળના રીવાજ પ્રમાણે વર અને કન્યા જનેને ત્યાં માતૃકા સ્થાપન કરે તો તેથી કાંઈ નુકસાન નથી, માતૃકા સ્થાપનમાં ગોત્રજ પણ આવી જાય છે.

માતૃકા સ્થાપન.

જે દિવસે માતૃકા સ્થાપન કરવું હોય તે દિવસે શુભ મુહૂર્તે વરના પિતાને ઘેર વરને અને કન્યાના પિતાને ઘેર કન્યાને સ્નાન કરાવી જે ઘરમાં સ્થાપન કરવું હોય ત્યાં લાવવા. પૂર્વ કે પશ્ચિમ દિશામાં માતૃકા દેવનું મુખ આવે તેમ સ્થાપન કરવું.

૧ અહીં જોશી એટલે જૈન જ્યોતિષ જાણનાર વિદ્વાન બ્રાહ્મણ સમજવા.

સ્થાપનનો પ્રકાર.^૧

જે ઘરમાં સ્થાપન કરવું હોય ત્યાં ભીંત અને તેની પાસેની ભૂમિને સૌભાગ્યવતી સીને હાથે ગોમયથી લેપ કરાવવો. તે પછી ભીંતની ઉપર ખડી વિગેરે ઘોળાવી તે ઉપર કુંકુમ અથવા હાંગળોકના વર્ણુથી આઠ માતાઓના ગોળાકાર મંડળ કરવા. (હાલ રીવાજ પ્રમાણે નીચેની ભૂમિ ઉપર એક શુદ્ધ બાળેઠ કે પાટલો માંડી તેની ઉપર રેશમી રાતું, લીલું અથવા પીળું વસ્ત્ર પાથરી તેની ઉપર ચોખાની આઠ ઢગ-લીઓ, તેનાપર આઠ સોપારી અને તેની ચારે બાજુ ચોખાની વાડ કરે છે તથા વચ્ચે શ્રીફળ મૂકે છે.) તેની સામે પૂજન કરનારને બેસવાનું તથા પડખે ગોરને બેસવાનું એમ બે આસનો ગોઠવવા અને સાથે શુદ્ધ જળથી ભરેલો કલશ અને પૂજની સામગ્રી રાખવી. તે પ્રસંગે સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓ પાસે મંગલગીત ગવરાવવા.

પૂજની સામગ્રી.

બાળેટ અથવા પાટલો. રેશમી લીલું કે પીળું વસ્ત્રગજ ૧. નાડું. શુદ્ધ જલનો કલશ. દૂર્વા. પુષ્પ. ધૂપ. દીવો. નવેદ્ય-સાકર શ્રીફળ ૧. ચંદન અથવા કંકુ. ચોખા. રૂપાનાણું કે ત્રાંખાનાણું.

(હાલના રીવાજ પ્રમાણે પૂજા કરનાર વર કે કન્યા આસન ઉપર બેસે તે વખતે ગોર આ પ્રમાણે આશીર્વાચન

૧ ભીંત ઉપર જે સ્થાપન કરાય તે કુબી રહેલી માતાઓનું સ્થાપન છે અને નીચે બાળેઠ ઉપર જે સ્થાપન કરાય તે સુનેલી માતાઓનું સ્થાપન છે એમ સમજવું.

બોલે છે. “ મુમુદૃતે શ્રમહર્મ્યં લેમં કલ્યાણં આરોગ્યં નિર્વિધ્નેન શ્રમં મવતુ. ”) વર કે કન્યા આસન ઉપર બેઠા પછી પૂજા કરનારના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે નીચેનો મંત્ર ત્રણ વાર બોલવો.

ૐ હ્રીં નમો મગવતિ, બ્રહ્માણિ, વીણાપુસ્તકપદ્માશ્વઃ
સૂત્રકરે, હંસવાહને, શ્વેતવર્ણે इह आगच्छ आगच्छ स्वाहा ”

પછી ચળમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી પાછો નીચેને મંત્ર ગોરે ત્રણવાર બોલવો.

“ ૐ હ્રીં નમો મગવતિ, બ્રહ્માણિ, વીણાપુસ્તકપદ્માશ્વઃ
સૂત્રકરે, હંસવાહને, શ્વેતવર્ણે, મમ સંનિહિતા મવ મવ સ્વાહા ”

આ મંત્ર બધા પછી ચળમાને તે પુષ્પ માતૃકાના મંડલમાં નાંખવું. તે પછી ચળમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી પાછો નીચેનો મંત્ર ગોરે ત્રણ વાર બોલવો.

“ ૐ હ્રીં નમો મગવતિ, બ્રહ્માણિ, વીણાપુસ્તકપદ્માશ્વઃ
સૂત્રકરે, હંસવાહને, શ્વેતવર્ણે इह तिष्ठ तिष्ठ स्वाहौ ” ।

૧ આ મંત્રથી બ્રહ્માણી નામે પેદેશી માતાનું આમંત્રણ કરવામાં આવે છે—મંત્રનો ભાવાર્થ એવો છે કે, “ વીણા, પુસ્તક કમલ, અને અક્ષયત્ર (માળા) જેના હાથમાં છે, જેને હંસનું વાહન છે અને જેનો વર્ણ શ્વેત છે એવાં હે બ્રહ્માણિ દેવિ, ! તમને નમસ્કાર કરું છું. તમે આ પ્રસન્ને અહીં આવો. ”

૨ આ મંત્રમાં એવો અર્થ છે કે વીણા, પુસ્તક, કમલ અને માળા જેના હાથમાં છે જેને હંસનું વાહન છે અને જેનો શ્વેત વર્ણ છે એવા હે દેવિ ! તમે મારી પાસે નજીક પધારો.

૩ આ મંત્રમાં ઉપર પ્રમાણેજ અર્થ છે, વિગત એ છે કે, તમે અહીં સ્થાપિત થાઓ.

આ મંત્ર લણીને પુષ્પ નાખી સ્થાપન કરવું.

પછી નીચેનો મંત્ર લણી સ્થાપન ઉપર ગંધના છાંટા નાખવા.

ૐ હ્રીં નમો ભગવતિ, બ્રહ્માણિ, વીણા પુસ્તકપદ્માક્ષ-
સૂત્રકરે, હંસવાહને, શ્વેતવર્ણે, ગંધં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ” ।

પછી નીચેનો મંત્ર લણી સ્થાપન ઉપર પુષ્પ ચડાવવાં.

ૐ હ્રીં નમો ભગવતિ, બ્રહ્માણિ, વીણાપુસ્તકપદ્માક્ષ-
સૂત્રકરે, હંસવાહને, શ્વેતવર્ણે પુષ્પં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ” ।

પછી નીચેનો મંત્ર બોલી ધૂપ કરવો.

ૐ હ્રીં નમો ભગવતિ૦ ધૂપં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ।

પછી નીચેનો મંત્ર લણી દીપક કરવો.

ૐ હ્રીં નમો ભગવતિ૦ દીપં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ।

પછી નીચેનો મંત્ર લણી ચોખા ચડાવવા.

ૐ હ્રીં નમો ભગવતિ૦ અક્ષતાન્ ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ।

૧ આ મંત્રમાં ઉપર પ્રમાણે ૪ અર્થ છે, વિશેષ એટલું છે કે,
‘ તમે મારા આપેલા ચંદનાદિ મુગંધને અદણ કરો. ’

૨ આ મંત્રમાં અર્થ ઉપર પ્રમાણે ૪ છે, વિશેષ એટલું છે કે,
‘ તમે આ પુષ્પ અદણ કરો. ’

૩ આ મંત્રનો ભાવાર્થ પૂર્વ પ્રમાણે છે, માત્ર એટલું જ વિશેષ
કે, ‘ તમે ધૂપ અદણ કરો. ’

૪ આ મંત્રનો ભાવાર્થ પૂર્વ પ્રમાણે છે, માત્ર એટલું વિશેષ કે,
‘ તમે દીપક અદણ કરો. ’

૫ આ મંત્રનો ભાવાર્થ પૂર્વ પ્રમાણે છે, માત્ર એટલું વિશેષ કે,
‘ તમે ચોખા અદણ કરો. ’

પછી નીચેનો મંત્ર બળી ત્રાકરનું નૈવેદ્ય ધરવું.

ૐ હ્રીં નમો મગવતિ૦ નૈવેદ્યં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ।

બીજી માતા માહેશ્વરીનું પૂજન.

પૂર્વ પ્રમાણે યજમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોર નીચેનો મંત્ર ત્રણવાર બલવે.

“ ૐ હ્રીં નમો મગવતિ, માહેશ્વરિ, શૃંગાપિનાકકપાલ-
ત્વદ્યાંગકરે, ચંદ્રાર્દ્વલલાટે, ગજચર્માશૃતે, શ્રેષ્ઠાદિપદ્મકાંચી-
કલાપે, ત્રિનયને, શૃપમપાદને, ચેતવર્ણે, રૂઢ આગચ્છ
આગચ્છ સ્વાહા ” ।

પછી આ મંત્ર ત્રણ ત્રણ વાર બળી પૂર્વ પ્રમાણે સંનિ-
ધાન અને સ્થાપન કરવું. સંનિધાન વખતે “ મમ સંનિહિતા
મવ મવ સ્વાહા ” એ વાક્ય છેત્તે લગાડવું. અને સ્થાપના
વખતે “ રૂઢ તિથ તિથ સ્વાહા ” એ વાક્ય વધારવું, પછી તે
મંત્ર બોલી છેવટે “ ગંધં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ” ‘ પુષ્પં
ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ’ ‘ ધૂપં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ’ ‘ દીપં
ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ’ ‘ અક્ષતાન્ ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ’ ‘ નૈવેદ્યં

૧ આ મંત્રનો ભાવાર્થ પૂર્વ પ્રમાણે છે, માત્ર એટલું વિશેષ કે,
‘ તમે નૈવેદ્ય પ્રદણ કરો. ’

૨ આ માહેશ્વરી નામે બીજી માતાનો મંત્ર છે, તેનો ભાવાર્થ
એવો છે કે, ત્રિશૂલ, કમરૂં, કપાલ (ખોપરી) અને ખડ્વાગ જેના
હાથમાં છે, જેના લગાટ ઉપર અર્ધચંદ્ર છે, જેનીએ હાથીનું ચર્મ
ઓઢેલું છે, શેષનાગવડે જેણે પોતાનો કંદોને બાંધેલો છે, જેને ત્રણ
નેત્ર છે તથા શૃપમનું વાહન છે અને જેનો વર્ણ રંગ છે એવા
માહેશ્વરી દેવીને નમસ્કાર હો. હે દેવિ ! તમે અહીં પધારો પધારો.

ગણ ગૃહાણ સ્વાહા " ઇત્યાદિ વાક્યો વધારી અંદન, પુષ્પ, દીપ, ચોખા અને નૈવેદ્ય સ્થાપન ઉપર ધરવા.

ત્રીજી કૌમારી માતાનું પૂજન.

પૂર્વ પ્રમાણે યજમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે થિનો મંત્ર ત્રણ વાર ભણવો.

“ ॐ હ્રીં નમો મગવતિ, કૌમારિ, પન્મુખિ, શૂલ-
ક્તિધરે વરદામયકરે, મયૂરવાહને, ગૌરવર્ણે, હ્રદ આગચ્છ
ત્રાગચ્છ સ્વાહા ” ।

આ મંત્ર ત્રણ ત્રણ વાર ભણી ઉપર પ્રમાણે સંનિ-
ધન, સ્થાપન વિગેરેના છેલ્લા વાક્યો ગોઠવવા અને તે
છી “ ગંધ ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ” ઇત્યાદિ વાક્યો છેવટે ગોઠવી
સ્થાપન ઉપર અંદન, પુષ્પ, દીપ, ચોખા અને નૈવેદ્ય ધરવાં.

ચોથી વૈષ્ણવી માતાનું પૂજન.

પૂર્વ પ્રમાણે યજમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે
થિનો મંત્ર ત્રણ વાર ભણવો.

ॐ હ્રીં નમો મગવતિ, વૈષ્ણવિ, શંભવચક્રગદાશાસ્ત્ર-

૧ આ ત્રીજી કૌમારી માતાનો મંત્ર છે—તેનો ભાવાર્થ એવો છે કે,
મુખવાળી, ત્રિશૂળને ધારણ કરનારી, હાથમાં વરદાન અને અમ્બુની
મુદ્રા રાખનારી, મયૂરના વાહન ઉપર બેસનારી અને ગૌરવર્ણવાળી એવી
કૌમારીદેવીને નમસ્કાર હો. હે દેવી! અહીં પધારો.

૨ આ મંત્રમાં વૈષ્ણવી માતાનું વર્ણન છે. તેનો ભાવાર્થ એવો
છે કે—શંખ, ચક્ર, ગદા, શાર્ંગ અને ખર્જૂ હાથમાં ધારણ કરનારી,
મયૂરના વાહન ઉપર બેસનારી અને જેનો દૃષ્ટ્ય વર્ણ છે એવી
વૈષ્ણવી દેવીને . . . દેવી! તમે અહીં આવો.

સ્વદ્ગરે ગરુડવાહને કૃષ્ણવર્ણે इह आगच्छ आगच्छ
स्वाहा ” ।

આ મંત્ર ત્રણ ત્રણ વાર બણી ઉપર પ્રમાણે સાંનિધ્ય,
સ્થાપનના છેલ્લા વાક્યો ગોઠવવા અને તે પછી “ ગંધં યદ્વાણ
યદ્વાણ સ્વાહા ” ઇત્યાદિ વાક્યો છેવટે ગોઠવી સ્થાપન ઉપર
ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, ચોખ્ખા અને નૈવેદ્ય ધરવાં.

પાંચમી માતા વારાહીનું પૂજન.

પૂર્વ પ્રમાણે યજ્ઞમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે
નીચેનો મંત્ર ત્રણવાર બણવો.

ॐ ह्रीं नमो भगवति, वाराहि, वराहमुखि, चक्रखड्-
गहस्ते, शेषवाहने, श्यामवर्णे इह आगच्छ आगच्छ स्वाहा.”

આ મંત્ર ત્રણ ત્રણ વાર બણી ઉપર પ્રમાણે સાંનિધ્ય,
તથા સ્થાપનના છેલ્લા વાક્યો ગોઠવવાં અને તે પછી “ ગંધં
યદ્વાણ યદ્વાણ સ્વાહા ” ઇત્યાદિ વાક્યો છેવટે ગોઠવી સ્થાપન
ઉપર ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, ચોખ્ખા અને નૈવેદ્ય ધરવાં.

છઠ્ઠી માતા ઈંદ્રાણીનું પૂજન.

પૂર્વ પ્રમાણે યજ્ઞમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે
નીચેનો મંત્ર ત્રણ વાર બણવો.

૧ આ મંત્રમાં વારાહીદેવીનું વર્ણન છે. તેનો ભાવાર્થ એવો છે
કે, વરાહ (હુકર) ના જેવા મુખવાળી, હાથમાં ચક્ર તથા ખડ્ગ
ખનારી, શેષના વાહન ઉપર બેસનારી અને શ્યામ વર્ણવાળી વારાહી-
નમસ્કાર હો, હે દેવિ ! તમે અહીં પધારો.

“ ॐ ह्रीं नमो भगवति, इंद्राणि, सहस्रनयने, वज्र-
हस्ते, सर्वाभरणभूषिते, गजवाहने, सुरांगनाकोटिवેષિતે,
કાંચનવર્ણે इह आगच्छ आगच्छ स्वाहा ” ।

આ મંત્ર ત્રણ ત્રણવાર લાણી ઉપર પ્રમાણે સાંનિધ્ય તથા
સ્થાપનના છેલ્લા વાક્યો ગોઠવવા અને તે પછી “ ગંધં ગૃહાણ
ગૃહાણ સ્વાહા ” ઇત્યાદિ વાક્યો છેવટે ગોઠવી સ્થાપન ઉપર
અંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, ચોખા અને નૈવેદ્ય ધરવા.

સાતમી માતા ચામુંડાનું પૂજન.

પૂર્વ પ્રમાણે યજમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે
નીચેનો મંત્ર ત્રણ વાર લાણી.

“ ॐ ह्रीं नमो भगवति, चामुंडे, शिराजालकराल-
शरीरे, प्रकटितदंशने, ज्वालाकुंतले, रक्तत्रिनेत्रे, शूलकपा-

૧ આ મંત્રમાં ઇંદ્રાણી માતાનું વર્ણન આપ્યું છે. તેનો ભાવાર્થ
એવો છે કે, “ એક હજાર નેત્રાણી, હાથમાં વજ્ર રાખનારી, મર્વ
આબ્રુપણીથી સુરોભિત, હાથીના વાહન ઉપર બેસનારી, દાદી દેવાં-
ગનાઓથી વીંટળાયેલી અને સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળી ઇંદ્રાણી દેવીને
નમસ્કાર હો. હે દેવિ ! તમે અહીં પધારો.

૨ આ મંત્રમાં ચામુંડામાતાનું વર્ણન છે. ભાવાર્થ એવો છે કે,
શિરા (નેત્રો) ના ગતથી જેનું શરીર વિદ્યુત્તેજ છે, જે દાંત પ્રગટ
કરી દેખાડે છે, જેના કેશ જ્વલામય છે, જેને રાતાં ત્રણ નેત્રો છે,
જેના હાથમાં ત્રિશૂલ, ખોપરી, ખર્જ અને ત્રેત-રાયના વાસ છે, જેનું
ત્રેત-રાય ઉપર વાહન છે અને જેનો વર્ણ પુસરો છે એવી ચામુંડા-
દેવીને નમસ્કાર હો. હે દેવિ ! તમે અહીં પધારો.

લસદગમેતકેશકરે, શ્રેતવાહને, ધૂસરવર્ણે, રૂઢ આગચ્છ આગચ્છ સ્વાહા” ।

આ મંત્ર ત્રણ ત્રણવાર ભણી ઉપર પ્રમાણે સાંનિધ્ય સ્થાપનના છેલા વાક્યો ગોઠવવા અને તે પછી “ ગંધ ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ” ઇત્યાદિ વાક્યો છેવટે ગોઠવી સ્થાપન ઉપર ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, ચોખા અને નૈવેદ્ય ધરવા.

આઠમી માતા ત્રિપુરાતું પૂજન.

પ્રથમ પ્રમાણે મજમાનના હાથમાં પુષ્પ આપી ગોરે નીચેનો મંત્ર ત્રણવાર ભણવો.

“ૐ હ્રીં નમો મગવતિ. ત્રિપુરે, પદ્મપુસ્તકવરદામયકરે, સિંહવાહને, શ્રેતવર્ણે રૂઢ આગચ્છ આગચ્છ સ્વાહા” ।

આ મંત્ર ત્રણ ત્રણવાર ભણી ઉપર પ્રમાણે સાંનિધ્ય તથા સ્થાપનના છેલા વાક્યો ગોઠવવા અને તે પછી “ ગંધ ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા ” ઇત્યાદિ વાક્યો છેવટે ગોઠવી સ્થાપન ઉપર ચંદન, પુષ્પ ધૂપ, દીપ, ચોખા અને નૈવેદ્ય ધરવા. આ પ્રમાણે માતૃકાતું પૂજન કર્યા પછી મજમાનને નમસ્કાર કરાવી તે કાર્ય સમાપ્ત કરવું.

ઈતિ માતૃકાસ્થાપનમ્.

૧ આ મંત્રમાં ત્રિપુરામાતાનું વર્ણન છે—ભાવાર્થ એવો છે કે, “ હાથમાં કમળ, પુસ્તક, વરદાન અને અભય—મુદ્રા રાખનારી, સિંહના વાહન ઉપર બેસનારી અને સ્વેદ વર્ણને ધરનારી ત્રિપુરાદેવીને નમસ્કાર હેલ હે દેવી ! તમે અદો આવો. ”

સાત કુળકરની સ્થાપના.

લગ્નને દિવસે સાત કુળકરની સ્થાપના વરને ઘેર જ થાય છે. કુળકર એટલે કુળની વ્યવહારમર્યાદાને નીતિથી ચલાવનારા જીનના આદિ પુરુષો. તેઓની સંખ્યા સાતની છે—૧ વિમળવાહન, ૨ ચક્ષુખ્યાન, ૩ યશસ્વાન, ૪ અભિચંદ્ર, ૫ પ્રસેનજિત, ૬ મહદેવ અને ૭ નાભિ—એવા તેમના નામ છે. તેઓના અધિષ્ઠાયક પૂજનથી પ્રસન્ન થઈ વરનો કુલવ્યવહાર મર્યાદા સાથે વધારે, એ તેના સ્થાપન-પૂજનનો હેતુ છે.

કુળકરની સ્થાપનાનો પ્રકાર.

વરના વાસગૃહમાં પૂર્વ, કે પશ્ચિમ તરફ મુખ રહે તેવી રીતે તેની સ્થાપના કરવી. અથવા માતૃકા સ્થાપનની પાસે પણ તેની સ્થાપના કરવામાં કાંઈ હરકત નથી. જ્યાં સ્થાપના કરવાની હોય તે ઠેકાણે ભૂમિ ઉપર ગોમય (છાણ) નો લેપ કરવો તેની ઉપર સુવર્ણનો, રૂપાનો, તાંબાનો અથવા કાંચનો બાજોઠ કે પાટલો મુકવો અને વરને કન્યાન કરાવી સામે આસન મુકી બેસારવો. તે વખતે પૂજનની સામગ્રી પ્રથમ પ્રમાણે તૈયાર રાખવી. વધારાગ્રંથ નાગરવેલના પાન રાખવા.

પ્રથમ વરને ઇષ્ટસ્મરણ કરાવી નીચેનો મંત્ર બોલી બાજોઠ અથવા પાટલો સ્થાપિત કરવો.

ૐ આધારાય યાક્યે નમઃ,

તે બાજેઠ કે પાટલો માંડી તેની ઉપર તીર્થજળ છાંટી ચંદન, ચોખા, પુષ્પ અને દુર્વાથી તેનું પૂજન કરવું. તે પછી તેની ઉપર દેશી વસ પાચરી ત્રણ, બે, એક, એક એમ ઉપર ઉપર ચોખાની સાત ઢગડીઓ કરવી. પછી અનુક્રમે નીચેના મંત્રથી એક એક ઢગડી ઉપર પૂજન કરતાં જવું.

પ્રથમ વરના હાથમાં પુષ્પ આપી નીચેના મંત્ર બોલવે.

“ ॐ નમઃ પ્રથમકુલકરાય, કાર્ત્તવર્ણાય, ડ્યામ-
વર્ણચંદ્રચન્દ્રાઃપ્રિયતમાસહિતાય, હાકારમાત્રોચારહ્યાપિત-
ન્યાટ્યપથાય, વિમલવાહનાભિધાનાય, હહ વિવાહમહોત્સ-
વાદૌ આગચ્છ આગચ્છ, હહ સ્થાને તિષ્ઠ તિષ્ઠ, સન્નિહિતો
ભવ સન્નિહિતો ભવ, ક્ષેમદો ભવ ક્ષેમદો ભવ, ઉત્સવદો
ભવ ઉત્સવદો ભવ, આનંદદો ભવ આનંદદો ભવ,
મોગદો ભવ મોગદો ભવ, કીર્ત્તિદો ભવ કીર્ત્તિદો
ભવ, અપત્યસંતાનદો ભવ અપત્યસંતાનદો ભવ, સ્નેહદો

૧ આ મંત્રમાં પહેલા કુલકર વિમલવાહનનું વર્ણન છે. બાકાર્થ એવો છે કે, “ સુવર્ણના જેવી કાનિષ્ઠા, સ્વામવર્ણવાળા ચંદ્રચન્દ્રા નામની સ્ત્રીએ સહિત અને ‘ હા ’ તમે આ શું કર્યું ? ” એવા ઉચ્ચારથી જ નીતિમાર્ગને સધાવનાર, એવા વિમલવાહન નામના પહેલા કુલકરને નમસ્કાર હો. હે પ્રથમ કુલકર ! તમે આ વિવાહ મહોત્સવમાં આવો, આ સ્થાને રહે, સાંનિધ્ય કરો અને ક્ષેમ-કુશલ, ઉત્સવ, આનંદ, મોગ, કીર્ત્તિ, સંતાન, સ્નેહ અને સત્ય આપનારા થાઓ. આ અર્પણ કરેલા અર્ધે, પગ ધોવાનું જલ, બલિદાન, ચર્ચા અને આચમન ગ્રહણ કરો અને તે સાથે જીવન સર્વ ઉપચાર સંચાલરો. ”

भव स्नेहदो भव, राज्यदो भव राज्यदो भव, इदमर्घ्यं
पाद्यं वलिं चर्चाम् आचमनीयं गृहाण गृहाण सर्वोपचारान्
गृहाण गृहाण स्वाहा ” ।

એ મંત્ર લાવી તે પુષ્પ વડે આર્ઘ્યન, સ્થાપન અને
સંનિહિત કરી જલ તથા પુષ્પથી અર્ધ્ય, પાદ્ય, વલિ, ચર્ચા
અને આચમન આપવા.

પછી નીચેના મંત્રો બોલી તેમાં કહેલા પદાર્થ બે બે
અર્પણ કરવા.

ॐ गंधं नमः ।	બે તિલક કરવા.
ॐ पुष्पं नमः ।	બે પુષ્પ મુકવા.
ॐ धूपं नमः ।	બે ધૂપ કરવા.
ॐ दीपं नमः ।	બે દીવા કરવા.
ॐ उपवीतं नमः ।	એક જનોમને માટે નાડું મુકવું.
ॐ भूपणं नमः ।	બે, શક્તિ હોય તો સોનાભોર અથવા રૂપાનાણું કે તાંબાનાણું
ॐ नैवेद्यं नमः ।	બે નૈવેદ્ય ધરવાં (મૂકવું.)
ॐ तांबूलं नमः ।	બે તાંબુલ મૂકવાં.

ઉપર પ્રમાણે બધા કુલકરોની જુદી જુદી રીતે પૂજા
કરવી. તેના જુદા જુદા મંત્રો નીચે પ્રમાણે છે.

બીજા કુલકર ચશુભાનનું પૂજન.

“ ॐ नमो द्वितीयकुलकराय, श्यामवर्णाय, श्याम-

૧ આ મંત્રમાં બીજા કુલકર ચશુભાનનું વર્ણન છે. ભાવાર્થ

વર્ણચંદ્રકાંતાપ્રિયતમાસહિતાય, હાકારમાત્રસ્થાપિતન્યા-
ય્યપથાય, ચક્ષુષ્મદમિધાનાય, इह विवाहमद्भोत्सवादौ
आगच्छ २ इह स्थाने तिष्ठ २ संनिहितो भव २ क्षेमदो भव
२ उत्सवदो भव २ आनंददो भव २ भोगदो भव २
कीर्तिदो भव २ अपत्यसंतानदो भव २ स्नेहदो भव २
राज्यदो भव २ इदमर्घ्यं पाद्यं मलિं ચર્ચાં આચમનીયં
ગૃહાણ २ સર્વોપચારાન્ ગૃહાણ २ સ્વાહા ” ।

ૐ સંધં નમઃ । ૐ પુષ્પં નમઃ । ૐ ધૂપં નમઃ । ૐ
દીપં નમઃ । ૐ ઉપવીતં નમઃ । ૐ ધૂપણં નમઃ । ૐ
નૈવેદ્યં નમઃ । ૐ તાંબૂલં નમઃ ॥

આ મંત્ર ભણી આર્દ્રાન, સ્થાપન તથા સાંનિધ્ય કરી
અર્ધ્ય, પાદ્ય, ભલિ, ચર્ચા, આચમન, બે તિલક, બે પુષ્પ,
બે ધૂપ, બે દીવા, એક જનોઈ, બે રૂપાનાણા કે તાંબાનાણા,
બે નૈવેદ્ય અને બે તાંબૂલ અર્પણ કરવાં.

એવો છે કે-“ સ્થાપન વર્ણવાળા, સ્થાપવર્ણવાળી ચંદ્રકાંતા નામની
સ્ત્રીએ સહિત, ‘ હા ’ કરના ઉચ્ચારથી નીતિમાર્ગને ચક્રાવર્તન એવા
ચક્ષુષ્માન્ નામના બીજા કુતુહરને નમસ્કાર દેા દે બીજા કુતુહર ! તમે
આ વિવાહમદ્ભોત્સવમાં આવે, આ રમણે રહો, સાંનિધ્ય કરો અને
અમને ક્ષેમ, ઉત્સવ, આનંદ, ભોગ, કીર્તિ, સંતતિ, સ્નેહ અને રાજ્યને
આપનારા શાસ્ત્રી આ અર્પણ કરેલા અર્ધ્ય, પાદ્ય, ભલિદાન, ચર્ચા
અને આચમન ચક્રાવર્તન કરો અને તે સાથે બીજા સર્વ ઉપચાર
સ્વીકારો. ”

ત્રીજા કુલકર યશસ્વીનું પૂજન.

“ ૐ નમસ્તૃતીયકુલકરાય, શ્યામવર્ણાય શ્યામ-
વર્ણસુરૂપાપ્રિયતમાસહિતાય, માકારમાત્રરૂપાપિતન્યાય્યપ-
થાય, યશસ્વ્યમિધાનાય, इह विवाहमहोत्सवादौ आगच्छ
२ इह स्थाने तिष्ठ २ संनिहितो भव २ क्षेमदो भव २
उत्सवदो भव २ आनन्ददो भव २ भोगदो भव २ कीर्तिदो
भव २ अपत्यसंतानदो भव २ स्नेहदो भव २ राज्यदो
भव २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चर्चां आचमनीयं गृहाण २
सर्वोपचारात् गृहाण २ स्वाहा । ”

ૐ ગંધં નમઃ । ૐ પુષ્પં નમઃ । ૐ ધૂપં નમઃ । ૐ
દીપં નમઃ । ૐ ઉપવીતં નમઃ । ૐ ભૂષણં નમઃ । ૐ
નૈવેદ્યં નમઃ । ૐ તાંબૂલં નમઃ ॥

ઉપર પ્રમાણે લાણી, આબ્દાન, સ્થાપન તથા સાં-
નિધ્ય કરી અર્ધ્ય, પાદ્ય, બલિ, ચર્ચા, આચમન, બે તિલક,

૧ આ મંત્રમાં ત્રીજા કુલકર “ યશસ્વી ” નું વર્ણન છે.
ભાવર્થ એવો છે કે-“ શ્વેન વર્ણુવાળા, શ્યામ વર્ણુવાળા “ સુરૂપા ”
નામની સ્ત્રીએ સહિત, ‘ મા ’ (તેમ કરશે નહીં) એવા ઉચ્ચારથી
ન્યાયમાર્ગને ચલાવનાર એવા “ યશસ્વી ” નામના ત્રીજા કુલકરને
નમસ્કાર હો. હે ત્રીજા કુલકર, તમે આ વિવાહ મહોત્સવમાં આવો,
આ સ્થાને રહો, સાનિધ્ય કરો અને અમને ક્ષેમ, ઉત્સવ, આનંદ,
ભોગ, કીર્તિ, સંતાતિ, સ્નેહ અને રાજ્યને આપનારા થાઓ. આ અ-
ર્પણ કરેલા અર્ધ્ય, પાદ્ય, બલિદાન, ચર્ચા અને આચમન ગ્રહણ કરો
અને તે સાથે બીજા સર્વ ઉપચાર સ્વીકારો. ”

બે પુષ્પ, બે પૂપ, બે દીવા, એક જનોઈ, બે રૂપા કે તાંબા-
નાણું, બે નૈવેદ્ય અને બે તાંબૂલ અર્પણ કરવાં.

ચોથા કુસકર અભિચંદ્રનું પૂજન.

“ ૐ નમઃતુર્યકુલકરાય, શ્વેતવર્ણાય, શ્યામવર્ણપ્ર-
તિરૂપામ્રિયતમાસહિતાય, માકારમાત્રરૂપાધિતન્યાયપ-
થાય, અભિચંદ્રાભિધાનાય, હ્રિદયિવાહમહોત્સવાદૌ આગચ્છ
૨ હ્રિદ સ્થાને તિષ્ઠ ૨ સંનિહિતો મવ ૨ હ્રેમદો મવ ૨
ઉત્સવદો મવ ૨ આનંદદો મવ ૨ ભોગદો મવ ૨ કીર્તિદો
મવ ૨ અપલ્પસંતાનદો મવ ૨ સ્નેહદો મવ ૨ રાજ્યદો
મવ ૨ હ્રદમધ્યે પાદ્યં ચલિં ચર્ચાં આચમનીયં ગૃહાણ ૨
સર્વોપચારાન્ ગૃહાણ ૨ સ્વાહા । ”

ૐ ગંધં નમઃ । ૐ પુર્વં નમઃ । ૐ ધૂપં નમઃ । ૐ
દીપં નમઃ । ૐ ઉપવીતં નમઃ । ૐ ભૂષણં નમઃ । ૐ
નૈવેદ્યં નમઃ । ૐ તાંબૂલં નમઃ ॥

૧ આ મત્રમા ચોથા કુસકર ‘અભિચંદ્ર’નું વર્ણન છે. બાચાર્ય
એવો છે કે, “ શ્વેતવર્ણુ વાગા, શ્યામવર્ણુવાગી ‘પ્રતિરૂપા’ નામની
સીમિ મદિત અને ‘મા’ એવા ઉચ્ચારથી ન્યાયમાર્ગને મજાતનાર
એવા ‘અભિચંદ્ર’ નામના ચોથા કુસકરને નમસ્કાર દો. હે ચોથા
કુસકર ! નમે આ વિરાટમહોત્સવમાં આવો, આ સ્થાને રહો, સાંનિધ્ય
કરો અને અમને હ્રેમ, ઉત્સવ, આનંદ, ભોગ, કીર્તિ, સંતાતિ, સ્નેહ
અને રાજ્ય આપનાન ચાઓ, આ અર્પણ કરેલા અર્ધ, પદ્મ, બલિદાન,
ચર્ચા અને આચમન પ્રદક્ષ કરો તે સાથે બીજા સર્વ ઉપચાર સ્વીકારો.”

ઉપર પ્રમાણે લણી, આબ્હાન, સ્થાપન તથા સાંનિધ્ય કરી અર્ધ, પાદ, બલિ, ચર્યા, આચમન, બે તિલક, બે પુષ્પ, બે ધૂપ, બે દીવા, એક જનોઈ, બે રૂપા કે તાંબા નાણું, બે નૈવેદ્ય અને બે તાંબૂલ અર્પણ કરવાં.

પાંચમા કુલકર પ્રસેનજિતનું પૂજન.

“ ૐ નમઃ પંચમકુલકરાય, શ્યામવર્ણાય, શ્યામવર્ણ-
ચક્ષુઃકાંતાપ્રિયતમાસહિતાય, ધિક્કારમાત્રસ્ત્યાપિતન્યાય-
પથાર્યે, પ્રસેનજિદભિધાનાય, इह विवाहमहोत्सवादौ आ-
गच्छ २ इह स्थाने तिष्ठ २ संनिहितो भव २ क्षेमदो भव
२ उत्सवदो भव २ आनंददो भव २ भोगदो भव २ कीर्तिदो
भव २ अपत्यसंतानदो भव २ स्नेहदो भव २ राज्यदो भव
२ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चर्चां आचमनीयं गृहाण २ सर्वो-
पचारान् गृहाण २ स्वाहा । ”

ૐ ગંધં નમઃ । ૐ પુષ્પં નમઃ । ૐ ધૂપં નમઃ ।

૧ આ મંત્રમાં પાંચમા કુલકર “ પ્રસેનજિત ” નું વર્ણન છે. બ્રાહ્મણ એવો છે કે-શ્યામ વર્ણવાળા, શ્યામવર્ણવાળી ‘ચક્ષુઃકાંતા’ નામની સ્ત્રીએ મુક્ત, ‘ધિક્કાર’ એ શબ્દના ઉચ્ચારથીજ ન્યાય માર્ગ ચલાવનારા એવા પ્રસેનજિત નામના પાંચમા કુલકરને નમસ્કાર હો. હે પાંચમા કુલકર ! તમે આ વિવાહમહોત્સવમાં આવો, આ સ્થાને બેસો, સાંનિધ્ય કરો અને અમને ક્ષેમ, ઉત્સવ, આનંદ, ભોગ, કીર્તિ, સતતિ, સ્નેહ અને રાજ્ય આપનારા થાઓ. આ અર્પણ કરેલા અર્ધ, પાદ, બલિદાન, ચર્યા અને આચમન મેલણ કરો અને તે સાથે બીજા સર્વ ઉપચાર સ્વીકારો.”

૨ આમાં ધિક્કાર માત્ર નીતિ કહી છે એના ઉપલક્ષણથી પ્રથમની બે નીતિ પણ છેલા ત્રણ કુલકરના વખતમાં સમજવી.

ૐ દીપં નમઃ । ૐ ઉપવીતં નમઃ । ૐ મૂષળં નમઃ । ૐ
 નૈવેદ્યં નમઃ । ૐ તાંબૂલં નમઃ ॥

ઉપર પ્રમાણે લણી, આગ્ધાન, સ્થાપન, સાંનિધ્ય કરી
 અર્ધ, પાદ, જલિ, ચર્ચા, આચમન, જે તિલક, જે પુષ્પ,
 જે ધૂપ, જે દીવા, એક જનોઈ, જે રૂપા કે તાંબાનાર્થ, જે
 નૈવેદ્ય અને જે તાંબૂલ અર્પણ કરવાં.

છઠ્ઠા કુલકર મરૂદેવનું પૂજન.

“ ૐ નૈમઃ યષ્ઠકુલકરાય, સ્વર્ણવર્ણાય, શ્યામવર્ણ-
 ધીકાંતાપ્રિયતમાસહિતાય, ધિકારમાત્રલ્યાપિતન્યાયપ-
 થાય, મરૂદેવાભિધાનાય इह विवाहमहोत्वादी आगच्छ २
 इह स्थाने तिष्ठ २ संनिहितो भव २ क्षेमदो भव २ उत्स-
 यदो भव २ आनन्ददो भव २ भोगदो भव २ कीर्तिदो
 भव २ अपत्यसंतानदो भव २ स्नेहदो भव २ राज्यदो
 भव २ इदमर्घ्यं पाद्यं बलिं चर्चाम् आचमनीयं गृहाण २
 सर्वोपचारान् गृहाण २ स्वाहा ” ।

૧ આ મંત્રમાં છઠ્ઠા કુલકર મરૂદેવનું વર્ણન છે. જાણ્યો એવો છે
 કે, “ સુવર્ણના રંગેના વર્ણવાળા, શ્યામ વર્ણવાળી ‘ ધીકાંતા ’ સ્ત્રીએ
 હુકમ, (માત્ર) ધિકારના ઉચ્ચારથી નીતિને ચલાવનારા એવા મરૂદેવ
 નામના છઠ્ઠા કુલકરને નમસ્કાર હો. હો છઠ્ઠા કુલકર ! તમે આ વિવાહ-
 મહોત્સવમાં આવો, આ સ્થાને બેસો, સાંનિધ્ય કરો અને અમને ક્ષેમ,
 ઉત્સવ, આનંદ, ભોગ, કીર્તિ, મંત્રાતિ, સ્નેહ અને રાજ્ય આપનારા
 થાઓ. આ અર્પણ કરેલા અર્ધ, પાદ, જલિદાન, ચર્ચા અને આચમન
 મંદણ કરો અને તે સાથે બીજા સર્વ ઉપચાર સ્વીકારો. ”

ૐ ગંધં નમઃ । ૐ પુષ્પં નમઃ । ૐ ધૂપં નમઃ । ૐ
 દીપં નમઃ । ૐ ઉપવીતં નમઃ । ૐ મૂર્ધનં નમઃ । ૐ નૈવેદ્યં
 નમઃ । ૐ તાંબૂલં નમઃ ॥

ઉપર પ્રમાણે બધી આબ્દાન, સ્થાપન, તથા સાંનિધ્ય
 કરી અર્ધ, પાદ, બલિ, ચર્યા, આચમન, બે તિલક, બે પુષ્પ,
 બે ધૂપ, બે દીવા, એક જનોઈ, બે રૂપા કે તાંબાનાણું,
 બે નૈવેદ્ય અને બે તાંબૂલ અર્પણ કરવાં.

સાતમા કુલકર નાભિનું પૂજન.

“ ૐ નમઃ સપ્તમકુલકરાય, કાંચનવર્ણાય, શ્યામવર્ણ-
 મરુદેવાપ્રિયતમાસહિતાય, ધિક્કારમાત્રરૂપાપિતન્યાયપ-
 થાય, નામ્યમિધાનાય, इह विवाहमहोत्सवादौ आगच्छ
 २ इह स्थाने तिष्ठ २ संनिहितो भव २ क्षेमदो भव २ उत्स-
 वदो भव २ आनन्ददो भव २ भोगदो भव २ कीर्तिदो
 भव २ अपत्यसंतानदो भव २ स्नेहदो भव २ राज्यदो

૧ આ મંત્રમાં સાતમા કુલકર નાભિનું વર્ણન છે. ભાવાર્થ
 એવો છે કે, “ કાચનવર્ણો કાચાવાળો, શ્યામ વર્ણવાળો ‘મરુદેવા’
 નામની સ્ત્રીએ સહિત, ધિક્કારમાત્રથી બંધાવવામાં આવેલા
 એવા સાતમા કુલકર નાભિને નમસ્કાર દો. હું આતમા કુલકર । તમે
 આ વિવાહમહોત્સવમાં આવો, આ સ્થાને બેસો, સાંનિધ્ય કરો અને
 અમને ક્ષેમ, ઉત્સવ, આનંદ, ભોગ, કીર્તિ, સંતાન, સ્નેહ અને રાજ્ય
 આપનારા થાઓ. આ અર્પણ કરેલા અર્ધ, પાદ, બલિદાન, ચર્યા અને
 આચમન પ્રદાન કરો. ”

ભવ ૨ હૃદમઘ્યં પાદ્યં ચલિં ચર્ચાં આચમનીયં ગૃહાણ ૨
સર્વોપચારાન્ ગૃહાણ ૨ સ્વાહા ” ।

ૐ સંધ્યં નમઃ । ૐ પુષ્યં નમઃ । ૐ ધૂપં નમઃ । ૐ
દીપં નમઃ । ૐ ઉપવીતં નમઃ । ૐ ભૂષણં નમઃ । ૐ
નૈવેદ્યં નમઃ । ૐ તાંબૂલં નમઃ ॥

ઉપર પ્રમાણે ભણી પ્રથમ આબ્હોન, સ્થાપન તથા
સાંનિધ્ય કરી આર્ધ્ય, પાદ્ય, બલિ, ચર્ચા, આચમન, બે તિલક,
બે પુષ્પ, બે ધૂપ, બે દીવા, એક જનોર્ધ, બે રૂપા કે તાંબા
નાણાં, બે નૈવેદ્ય અને બે તાંબૂલ અર્પણ કરવાં.

એ પ્રમાણે સાત કુલકરનું સ્થાપન અને પૂજન કરી
ગોરનો આશીર્વાદ લઈ વરે ઉઠી સર્વ માતા પિતા પ્રમુખ
વડિલવર્ગને પ્રણામ કરવા.

આ માતૃકા સ્થાપન અને કુલકરની સ્થાપના વિવાહ
પીઠ્યા પછી સાત દિવસ રાખવા કહ્યું છે, પણ તે વિષે
દેશાચાર ને અનુકૂળતા પ્રમાણે વર્તવું.

છતિ કુલકરસ્થાપન વિધિ:

કોશ મૃત્તિકાના પાત્રમાં ચવાંકુર (જવારા) વાવવાનું
પણ અહીં કહ્યું છે. માતૃકાસ્થાપન અને કુલકરસ્થાપનના
દિવસથી માંડીને લગ્નના દિવસ સુધી દરરોજ સુગંધી તેલ
અને પીઠી ચોળી વર કન્યાને સ્નાન કરાવવું. આ શુભ
પ્રસંગે દેવપૂજા, આંગી આરાધના વગેરે કરવાં.

શક્તિ પ્રમાણે થવી જોઈએ. કારણ કે, દરેક સાંસારિક શુભ કાર્ય ધર્મકાર્યપૂર્વક થવાથી નિર્વિધને અભ્યુદય આપે છે.

મંડપસ્થાપના.

મંડપની સ્થાપના કન્યાને ઘેર થવી જોઈએ, પણ હાલ રીવાજ પ્રમાણે વરને ઘેર પણ મંડપ સ્થાપના કરે છે. એ મંડપ સ્થાપના ચોરીની વેદિકાનું ખાત મુદ્દર્ષ છે. તે ચોરીની વેદિકા મંડપની અંદર થવી જોઈએ પણ હાલ રીવાજ પ્રમાણે ચોરીની વેદિકા મંડપની બાહર કે અંદર સગવડ પ્રમાણે કરવામાં આવે છે. માંડવા મુદ્દર્ષ લગ્નના દિવસે જ કરવામાં આવે તો વધારે અનુકૂલ થાય તેમ છે અથવા રૂઢી પ્રમાણે પહેલાં કરવાથી કાંઈ બાધ નથી. તેને માટે વેદી પ્રતિષ્ઠા અને તોરણ બાંધવાનો જે વિધિ કરવાનો છે તે ચોરીને પ્રસંગે દર્શાવવામાં આવ્યો છે.

અહશાંતિ.

જે માતૃકાસ્થાપન અને કુલકરની સ્થાપના વહેલી કરવામાં આવી હોય તો લગ્ન થતાં મુખી દરરોજ શાંતિ પુષ્ટિ માટે સાત સ્મરણ તથા અહશાંતિ સ્તોત્ર બણાવવું જોઈએ. દરરોજ ન બને તો લગ્નના દિવસે તો અવશ્ય બણાવવું.

લગ્નનો વરઘોડો.

લગ્નના સમય પહેલાં વરને તેલ પીડીના મર્દનપૂર્વક સ્નાન કરાવી, કપાલે કુંકુમનું તિલક કરી મુશોલિત વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવી. ગોત્રજ તથા સાત કુલકરને પગે લગાડી, કંઠમાં પુષ્પમાલા ધારણ કરાવી, માથે મુગટ (પાઘડી) મુકી

ઘોડા, હાથી અથવા પાલખી ઉપર બેસારવા. માથે છત્ર ધરાવવું. જે બાજુ પાંખા વીંઝાવવા, વરની બેને હુણુ ઉતારવું. આગળ વાજીત્ર ગીત અને નૃત્ય કરાવવું. શાંતિ તથા સંજીવનીને મુગ્ધાભિત વેપ ધારણ કરી મુખમાં લાંબૂલ રાખી આગળ ચાલવું. વરની બેને બાજુ કે પાછળ ચાલતી શાંતિની સ્ત્રીઓએ મંગલગીત ગાવા. આ પ્રસંગે ગોદે વરની આગળ નીચે લખેલો શાંતિમંત્ર લખતાં ચાલવું.

“ ૐ અહં આદિમોઽહંન્ । આદિમો નૃપઃ । આદિમો
યંતા । આદિમો નિયંતા । આદિમો ગુરુઃ । આદિમઃ સદા
। આદિમઃ કર્તા । આદિમો ભર્તા । આદિમો જયી । આ-
દિમો નયી । આદિમઃ શિર્ષી । આદિમો વિદ્વાન્ । આ-
દિમો જલ્પકઃ । આદિમઃ શાસ્તા । આદિમો રૌદ્રઃ ।
આદિમઃ સૌમ્યઃ । આદિમઃ કામ્યઃ । આદિમઃ શરણ્યઃ ।
આદિમો દાતા । આદિમો વંદ્યઃ । આદિમઃ સ્તુત્યઃ ।
આદિમો હેયઃ । આદિમો ધ્યેયઃ । આદિમો મોક્તા । આ-
દિમઃ સોદા । આદિમ એકઃ । આદિમોઽનેકઃ । આદિમઃ
સ્થૂલઃ । આદિમઃ કર્મવાન્ । આદિમોઽકર્મા । આદિમો
ધર્મવિત્ । આદિમોઽનુષ્ઠેયઃ । આદિમોઽનુષ્ઠાતા । આદિમઃ

૧ વરધેણ વખને ગોદે આ શાંતિમંત્ર લખે છે. ભાવાર્થ એવો છે કે, જે આદિનય ભગવંત આ જગતમાં પહેલા અર્દત, પહેલા રાજા, પહેલા પંત, પહેલા નિરંત, પહેલા ગુરુ, પહેલા સદા, પહેલા કર્તા, પહેલા ભર્તા, પહેલા જયવંત, પહેલા ન્યાયા, પહેલા સિદ્ધી, પહેલા વિદ્વાન, પહેલા વક્તા, પહેલા શિક્ષક, પહેલા રૌદ્ર (ભયકર, પાપીઆને).

સહનઃ । આદિમો દશાવાન્ । આદિમઃ સકલત્રઃ । આદિમો
 નિઃકલત્રઃ । આદિમો વિવોદા । આદિમઃ રુચાપકઃ ।
 આદિમો જ્ઞાપકઃ । આદિમો વિદુરઃ । આદિમઃ કુશલઃ ।
 આદિમો વૈજ્ઞાનિકઃ । આદિમઃ સેવ્યઃ । આદિમો ગમ્યઃ ।
 આદિમો વિમૃશ્યઃ । આદિમો વિમૃષ્ટા । સુરાસુરનરોરગપ્રણતઃ ।
 પ્રાપ્તચિમલકેવલો યો ગીયતે સકલપ્રાણિગણહિતઃ । દયાલુઃ ।
 અપરાપેક્ષઃ । પરાત્મા । પરં જ્યોતિઃ । પરં બ્રહ્મ । પરમૈશ્વર્ય-
 ભાક્ । પરંપરઃ । પરાત્પરઃ । જગદુત્તમઃ । સર્વગઃ । સર્વ-
 વિત્ । સર્વજિત્ । સર્વોચ્ચઃ । સર્વપ્રશસ્યઃ । સર્વવંદ્યઃ । સર્વ-
 પૂજ્યઃ । સર્વાત્મા । અસંસારઃ । અન્યયઃ । અવાચ્યવીર્યઃ ।

પહેલા સ્થાન્ય, પહેલા ઇચ્છવા યોગ્ય, પહેલા શરણ કરવા યોગ્ય, પહેલા
 દાનાર, પહેલા વાંદવા યોગ્ય, પહેલા સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, પહેલા ગ્રાણીવા
 યોગ્ય, પહેલા ધ્યાન કરવા યોગ્ય, પહેલા બોક્તા, પહેલા સદન કરનાર,
 પહેલા એક, પહેલા અનેક, પહેલા રથૂક્ષ, પહેલા કર્મવાન, પહેલા
 કર્મરહિત, પહેલા ધર્મના ગ્રાણી, પહેલા આચરવા યોગ્ય, પહેલા આચ-
 રણ કરનાર, પહેલા સંહાર, પહેલા સ્થાવાન, પહેલા સ્ત્રીવાળા, પહેલા
 સ્ત્રી રહિત, પહેલા વિવાદ કરનાર, પહેલા વ્યાપક, પહેલા ગ્રાપક
 (ગ્રાણીવાનાર), પહેલા જ્ઞાતા, પહેલા કુશલ, પહેલા વિજ્ઞાની, પહેલા
 સેવવા યોગ્ય, પહેલા પામવા યોગ્ય, પહેલા વિચાર કરવા યોગ્ય અને
 પહેલા વિચાર કરનાર છે. જે દેવ, અસુર, નર, તથા નાગકુમારોએ
 નમેલા છે. કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી જે સર્વ પ્રાણિવર્ગના હિતકારી રૂપે
 ગવાયા છે. જે દવાશુ ખીજનની અપેક્ષા રહિત, પરમાત્મા, પરમ જ્યો-
 તિરૂપ, પરબ્રહ્મ, પરમ ઐશ્વર્યવાળા, પરંપર, પરાત્પર, સર્વ જગતમાં
 ઉત્તમ, સર્વ વ્યાપક, સર્વજ, સર્વને જિતનાર, સર્વના હિતેચ્છુ,
 સર્વને પ્રશંસવા યોગ્ય, સર્વને વાંદવા યોગ્ય, સર્વને પૂજવા યોગ્ય,
 સર્વાત્મા, સંસારરહિત અને અનિવાર્ય વીર્યને ધરાવનાર છે.

શ્રીસંશયઃ । શ્રેયઃ સંશયઃ । વિશ્વાવશ્યાયદૃત્ । સંશય-
 દૃત્ । વિશ્વસારઃ । નિરંજનઃ । નિર્મમઃ । નિષ્કલંકઃ ।
 નિષ્પાપ્મા । નિષ્પુણ્યઃ । નિર્મનાઃ । નિર્વચાઃ । નિર્દેહઃ ।
 નિઃસંશયઃ । નિરાધારઃ । નિરવધિઃ । પ્રમાર્ણ । પ્રમેયં ।
 પ્રમાતા । જીવાજીવાશ્રવસંવરનિર્જરાયંધમોહપ્રકાશકઃ ।
 સ ઇવ મગવાન્ । શાંતિં કરોતુ । તુષ્ટિં કરોતુ । પુષ્ટિં કરોતુ ।
 ક્ષાદિં કરોતુ । વૃદ્ધિં કરોતુ । સુખં કરોતુ । સૌર્યં કરોતુ ।
 શ્રિયં કરોતુ । લક્ષ્મીં કરોતુ । ઝદં ઐં ॥

(આ મંત્ર જેટલીવાર બોલાય તેટલીવાર બોલવો)
 આ પ્રમાણે બોલતાં વરપોદો કન્યાને વેર આવી પહેંચે તે
 અગાઉ કન્યાને પશુ વરનો નેમ લેલ પીડીતા મર્દનપૂર્વક
 સ્નાન કરાવી કપાલે તિલક રચી વસ્ત્રાભૂષણ (ચુડા પાનેતર)
 પહેરાવી માતૃકાને ગોત્રજના દર્શન તથા પૂજન કરાવી તૈયાર
 રાખવી. અને મંઠપમાં બાજોડપર બેસાડવી. (દાર્દ તે વર
 આગ્યા પછી કન્યાને પધરાવવાનો રીવાજ છે.)

વર દ્વાર આગળ આવે એટલે તેને બાજોડ ઉપર ઉભો
 રાખી વસ્ત્રનું અંતર્પટ કરી તબોલ છંટાવવા વિગેરે રીવાજ

રાખેન લક્ષ્મીના આશ્રય, કલ્યાણના આશ્રય, સર્વના અભિમાનને દરનાર,
 સંશયને હર કરનાર, વિશ્વમાં માર રૂપ, નિરંજન, નિર્મલ, નિષ્કલંક,
 નિષ્પાપ, પુણ્ય રહિત, મન રહિત, વચન રહિત, દેહ રહિત, સંશય
 રહિત, આધાર રહિત, અવધિ રહિત, પ્રમાણ, પ્રમેય અને પ્રમાણરૂપ,
 જીવ, અજીવ, આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા, કૃષ અને મોક્ષને પ્રપ્રસ
 કરનારા છે તે શ્રી આદીશ્વર બ્રહ્મવંત આ વરને શાંતિ, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ,
 ક્ષાદિ, રહિ, સુખ, મૈત્ર્ય, શ્રી અને લક્ષ્મી કરો. (આપો)

પ્રમાણે કરવું. તે પછી રૂઢિ પ્રમાણે પોંખણની ક્રિયા કરવી.^૧
તે પ્રસંગે પાર્શ્વનાથના વિવાહલામાં છે તે ગીતો ગાવા.

વરને પેસવાના ડાબી બાજુએ એક સરાવ (રામૈયા)માં
અંગારા અને હુણુ નાખી તેની ઉપર બીજું સરાવ ઢાંકી
લાલ નાડું બાંધી તે સંપુટ આગળ મુકવું અને વરે તેને
પોતાના પગ વતી ભાંગી દ્વારમાં પ્રવેશ કરવો.

કન્યાની માએ વરના ગળામાં લાલ^૨ વસ્ત્ર નાખી વરને
માયરામાં લઈ આવવો અને પ્રથમ તૈયારી કરી બેસારેલી
કન્યાની ડાબી બાજુએ અથવા સન્મુખ આસન ઉપર બેસાડવો.

માયરાનો પ્રકાર.

જે ઠેકાણે માયરું કરવાનું હોય તે સ્થાનને ચારે બાજુ
શણગારવું. ઉપર અંદરવા વિગેરે બાંધવા. ઘણે ઠેકાણે પ્રાચે
માતૃગૃહથી માયરું જુદુંજ કરવામાં આવે છે, વર-
કન્યાની આગળ કન્યાના માતાપિતાના બે આસનો ગોઠવવા
અને એક તરફ ગોરનું આસન ગોઠવવું. માયરા વળતે
નીચેની સામગ્રી ત્યાં તૈયાર રાખવી.

માયરાની સામગ્રી.

શુદ્ધ જલનો ઠગચ. રૂપાનાણું. કંકુ. નાડું. ચોખા.
બે મીઠલ. શણીનો લેપ. દહીં, દુધ વિગેરે અર્ધનો સામાન
સોપારી, પાન, પુષ્પ વિગેરે.

૧. આચારદિનકરમાં પુંખણનો પ્રકાર કહ્યો નથી પણ તે ઠેકાણે
સાસુએ વરની આરતી ઉતારવાનું લખેલું છે.

૨ લાલ વસ્ત્રને બદલે દાસ વરમાળા નાખવાનો રીવાજ ચાલે છે.

વર અને કન્યા બેકા પછી મુગંધી ધૂપ બારી રાખવે
અને ગોરે નીચે લખેલો મંગલપાઠ ઉચે સ્વરે બોલવે.

મંગલાષ્ટક.

શુદ્ધ લવિકીડિનમ્.

પ્રાકારૈસ્ત્રિભિરુત્તમા મુરગર્ણઃ સંસેવિતા સુંદરા
સર્વાર્ગર્મણિકિકિર્ણીરણસ્રજજ્ઞાંકારરાવૈર્વરા ।
યસ્યાનન્યતમા મુખમિરમવદ્ વ્યાખ્યાનકાલે ધ્રુવં
સ શ્રીદેવજિનેશ્વરોઽમિતતદો મૃપાત્મદા પ્રાણિનામ્ ૧

અમંતનિવહા.

૧ પૂજિતાઃ મુરગિરૌ વિવિધઃ પ્રકારઃ
ક્ષીરોદસાગરજલૈરમરામુરેશ્વૈઃ ।

જન્માભિષેકસમયં ધરમક્તિયુક્ત—

સ્તે શ્રીજિનાધિપતયો મધિકાન્ પુનન્તુ ॥ ૨ ॥

૧ મંગલાષ્ટકના શ્લોકનો બાવાર્થ—“ તે અમરવતના વ્યાખ્યાન વખતે સમરમરણની ભૂમિ તથા કિશ્કિન્દ્રાદિ ઉત્તમ, દેવમંત્રીએ સેવેલી, સર્વ અંગે સુંદર અને નક્ષિત્રમ ધુધરીઓના ઝલ્લુધરથી મનોહર થઈ અનન્યપણે શોભી રહે છે, તે શ્રી જિનેશ્વર અમરંત સર્વ પ્રાણીઓને હમેશાં વાંછી આપનારા થાઓ.”

૨ જન્માભિષેકને સમયે સુરેન્દ્રોએ અને અમુરેન્દ્રોએ ઉત્તમ ભક્તિએ મુક્તા મંત્ર મેરુગિરિ ઉપર ક્ષીરસાગરના જળથી નેઓને વિવિધ પ્રકારે પૂજેલા છે, તે શ્રીપ્રીથ્વીકેશ સર્વ અવિગનને પવિત્ર કરે.

ગૌતમો રાગદ્વેષો વિવિધગતિસંચારજનકો
 મહામહો દુષ્ટાવતિશયવલો यस્ય ચલિનઃ ।
 પ્રમોદેવાયસ્ય પ્રચુરતરકર્મારિવિકલં
 નમામો દેવં તં વિવુધજનપૂજાતિકલિતમ્ ॥ ૩ ॥

શાસ્ત્રવિદીકૃતમ્.

યે નો પંડિતમાનિનઃ શમદમસ્વાધ્યાયર્ચિતાચિતાઃ,
 રાગાદિગ્રહવંચિતા ન મુનિભિઃ સંસેવિતા નિત્યશઃ ।
 નાકૃષ્ટા વિપયૈર્મદર્દન મુદિતા ધ્યાને સદા તત્પરાઃ,
 તે શ્રીમન્મુનિપુંગવા ગણિવરાઃ કુર્વંતુ વો મંગલમ્ ॥ ૪ ॥

અનુષ્ટુપ.

મંગલં ભગવાન્ વીરો, મંગલં ગૌતમઃ પ્રભુઃ ।
 મંગલં સ્થૂલભદ્રાદ્યા, જૈનધર્મોઽસ્તુ મંગલમ્ ॥ ૫ ॥

૩ વિવિધ ગતિઓમાં સંચાર કરાવનાર અને અતિશય બક્ષવાલા રાગ અને દ્વેષ રૂપી બે દુષ્ટ મહામહો જે પ્રખલ પ્રભુએ છોડી દીધા છે એવા બધાં કર્મ રૂપી શત્રુઓથી રહિત અને દેવતાઓએ પૂજિત સર્વશ દેવને એમે નમીએ છીએ.

૪ “ જેઓ પોતાને પંડિત માનવા નથી, જેઓ હમેશાં શમ, દમ અને સ્વાધ્યાય (સંજ્ઞા)નું સદા ચિંતન કરે છે, રાગાદિ ગ્રહોથી જેઓ દગાયા નથી, મુનિઓએ જેમને નિત્ય સેવ્યા છે, જેઓ વિપયોથી ખેંચાયા નથી, જેઓ મદ્યથી મુદિત થયા નથી અને જેઓ હમેશાં ધ્યાનમાં તત્પર છે એવા તે શ્રી ગણધર મુનિવરે તમારું મંગલ કરે.”

૫ શ્રી વીરભગવંત મંગલ રૂપ હો, ગૌતમપ્રભુ મંગલ રૂપ હો, સ્થૂલભદ્ર વિગેરે મુનિઓ મંગલ રૂપ હો અને શ્રી જૈનધર્મ મંગલ રૂપ હો.

નામેષાઘા ત્રિનાઃ મર્વે મરનાઘાથ ચક્રિણઃ ।

કુર્યંતુ મંગલં સર્વે વિષ્ણવઃ શ્રતિવિષ્ણવઃ ॥ ૬ ॥

નાભિસિદ્ધાર્થભૂષાઘા ત્રિનાનાં પિતરઃ સુમે ।

પાલિનાસ્વંદયાત્રાઘ્યા જનયન્તુ જયં મમ ॥ ૭ ॥

મરુદેવી-ત્રિગુલાઘા વિઘ્નયાતા જિનમાતરઃ ।

ત્રિજગજ્જનિતાનંદા મંગલાય ભવંતુ મં ॥ ૮ ॥

શ્રીપુંડરીકેન્દ્રભૂતિ-પ્રમુખા ગણધારિણઃ ।

શ્રુતકેવલિનોર્ણાહ મંગલાનિ દિગ્ગંતુ મં ॥ ૯ ॥

પ્રાક્ષીચંદનવાલાઘા મહાસત્યો મહત્તરાઃ ।

અસ્વંદરીલલીલાઘ્યા ચચ્છંતુ મમ મંગલમ્ ॥ ૧૦ ॥

ચક્રેશ્વરી-સિદ્ધાધિકા-મુલ્લાઃ શાસનદેવતાઃ ।

સમ્યગ્દર્શાં વિઘ્નહરા રચયંતુ જયધિયમ્ ॥ ૧૧ ॥

૧ શ્રી આદિનાથ પ્રમુખ મર્વ તીર્થ કરે, બરન વિગેરે ચક્રવર્તીઓ અને સર્વ પાસુદેવ તથા પ્રાનિચામુદેવો મંગલ કરે.

૭ નાભિ અને સિદ્ધાર્થ રાગત વિગેરે મર્વ તીર્થ કરેના પિતાઓ કે જોમજો અખાંડિતપણે સામ્રાજ્યનું પાલન કરેયું છે, તેઓ મને જન્મ આપે.

૮ મજા મગજને આલંદ કરનારી મરુદેવી તથા ત્રિશક્તિ વિગેરે જિનભગવાંતની વિષ્ણવાત માતાઓ માત્ર મગજને મારે શાઓ.

૯ શ્રુતકેવલી એવા શ્રી પુંડરીક તથા ઉદ્દિશ્વર વિગેરે મમુષ્વરે મને મંગલ આપે.

૧૦ અખાંડિત શીમચાળી પ્રાક્ષી તથા ચંદનચાલા વિગેરે મહત્તરાઓ મહામતીઓ (સાખીઓ) મને મંગલ આપે.

૧૧ ચક્રેશ્વરી તથા સિદ્ધાધિકા વિગેરે શાસનદેવીઓ કે જોમજો સમ્યગ્ દર્શિઓના ચિહ્ને દરનારી છે, તેઓ અમને વિજયલક્ષ્મી આપે.

કપર્દિમાતંગ-મુરુયા યથા વિરુયાતવિક્રમાઃ ।

જૈનવિમ્બદરા નિત્યં દિશંતુ મંગલાનિ મે ॥ ૧૨ ॥

હસ્તબંધન (હાથેવાલા) નો વિધિ.

ઉપર પ્રમાણે મંગલપાઠ બધ્યા પછી વરકન્યાના હાથે મીઠા બાંધેલા ન હોય તો બાંધી વરકન્યાના કંઠમાં વરમાલ નાખી વસ્ત્રના છેડા બાંધવા. પછી કન્યાના માતાપિતા-પાસે અર્ધપાદથી વરની પૂજા કરાવવી એટલે દહીં દુધ તથા જળથી વરના પગ ધોઈ તે ઉપર ચંદન પુષ્પ ચઢાવવાં.

અહીં ગોત્રોચ્ચાર કરવામાં આવે તોપણ કાંઈ બાધ નથી. પછી વરના હાથ ઉપર કન્યાનો હાથ મૂકી તે ઉપર ચંદન અને શમીનો લેપ કરી તેમાં કન્યાના પિતા પાસે રૂપાનાણું મુકાવી ગોરે નીચેનો મંત્ર બોલવો.

હસ્ત બંધનનો મંત્ર.

* “ ॐ અર્હ આત્માસિ । જીવોઽસિ । સમકાલોઽસિ ।

સમચિત્તોઽસિ । સમકર્માઽસિ । સમાશ્રયોઽસિ । સમદે-

હોઽસિ । સમક્રિયોઽસિ । સમસ્નેહોઽસિ । સમચેષ્ટિતો-

૧૨ પરાક્રમમાં વિખ્યાત અને જ્ઞેનોના વિદ્યને દરનારા કપર્દો અને માતંગ વિગેરે યથા અને મંગલ આપે.

* આ હસ્તમેલાપના મંત્રમાં જીવક્રમાને સંબોધી સર્વ રીતે સર્વ ક્રિયામાં વરકન્યાનું ઐક્ય દર્શાવ્યું છે અને હસ્તમેલાપનો પુદ્ગલિક બાજુ સંબધ જોડાવા નો અર્થ આપે છે. અતઃક્રમે ૨૦૦૫. પૃથ્વી છે-મંત્ર.

જસિ । સમામિલાપોઽસિ । સમેચ્છોઽસિ । સમપ્રમોદોઽસિ ।
 સમવિષાદોઽસિ । સમાવસ્યોઽસિ । સમનિમિત્તોઽસિ ।
 સમવચા અસિ । સમશ્ચુત્તુષ્ણોઽસિ । સમગમોઽમિ । સમા-
 ગમોઽસિ । સમવિહારોઽસિ । સમવિષયોઽસિ । સમશ્ચ-
 વ્દોઽસિ । સમરૂપોઽસિ । સમસ્તોઽસિ । સમગંધોઽસિ
 સમસ્પર્શોઽસિ । સમેન્દ્રિયોઽસિ । સમાથવોઽસિ । સમવંધોઽસિ
 સમસંવરોઽમિ । સમનિર્જરોઽસિ । સમમોક્ષોઽમિ । તદે-
 શોકત્વમિદાનીમ્ । અહં ॐ ” ॥

આ મંત્ર બોલી રહ્યા પછી હસ્તમેલાપ કરાવવો. પાં
 વરકન્યાને માયરામાં જ બેસારી રાખવા. તે વખતે
 સગવડની ખાતર હાથ છુટા કરે છે પણ ખરી રીતે
 બેસીમાં ચાર ફેરા ફરી રહ્યા પછી જ હાથ છુટા થાય.
 તે ઠેકાણે કર્મોચન (હાથ છુટા કરવા) નો વિધિ ખાસ બુ-
 બતાવ્યો છે. (અહીં માયરામાં બેઠેલા વરકન્યાને જોવા ક-
 તરફના બેરાંઓ વરપક્ષના બેરાંઓને બોલાવવા બાપ છે એ
 માં જોણું કરે છે ઇત્યાદિ દેશાચાર કરતા હોય તે કરવો.

જાણ્યો એવો છે કે, “હે શુભ ! તું આત્મા છે, તું શુભ
 કાળ, ચિત્ત, કર્મ, આત્રય, દેહ, ક્રિયા, સ્નેહ, મેલ, અભિલાષ, ધ-
 ર્મ, ખેદ, અવસ્થા અને નિમિત્તમાં તું સમાન છે. વચન, સુધા, દ-
 ગમન, આગમન, વિહાર અને વિષયમાં પણ તું સમાન છે. રાખ્દ,
 રૂમ, ગંધ, સ્પર્શ, ઉદ્વિગ્ન, આત્રય, બંધ, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષમાં
 પણ સરખો છે. મારે આ હસ્તમેલાપના સંબંધથી આ વખતે એક
 તને પ્રાપ્ત કર ”

ચોરીનો પ્રકાર.

મેંડપંની અંદર અથવા બહાર અગવડ પ્રમાણે ચોરી બાંધવા લાયક છે, આઠ કે દશ હાથ સમચોરસ ભૂમિ પસંદ કરવી અને તેને શુદ્ધ કરાવવી. તેના મધ્ય ભાગે વેદિકા (ઓટલી) કરવી. તેની ચારે બાજુ ત્રણ ત્રણ વાંસ ઉભા કરી તેમાં મુવર્ણના, રૂપાના, તાંબાના કે માટીના સાત સાત ઉપરા-ઉપર નાનાં મોટા કુંભો (બેડીયા) ગોઠવવાં. તેની ચારે બાજુ તથા ઉપર બાંધ લઈ વસ્ત્રમય, અથવા પત્રમય તોરણ બાંધવા. અને દક્ષિણ બાજુએ આશોપાલવનું તોરણ બાંધવું. વેદિકાની મધ્ય ભાગે અગ્નિ સ્થાપન કરવાને ત્રિકોણાકાર અગ્નિકુંડ કરવો. પછી વરદન્યાને દક્ષિણ દ્વારથી પ્રવેશ કરાવી ડાબા જમણી પૂર્વાભિમુખે પાટલા ઉપર બેસારવા એટલે ડાબી તરફ વર અને જમણી તરફ કન્યા એવી રીતે પૂર્વદિશાતરફ મુખ કરાવી બેસારવા. આવખતે ગોરે નીચેની સામગ્રી સાથે રાખવી.

ચોરીની સામગ્રી.

શુદ્ધ જલનો કગશ. શ્રીફળ ૩. ચંદન. અક્ષત. પુષ્પ. ઘી. સોપારી પ્રમુખ.

હોમની સામગ્રી.

શમી (ખીજડી), પીપળો, કેડી, ઇંદ્રજવ, બીલી અને આંબલા તેમાંથી જે મળે તેનાં ઇંધણાં. વેંત પ્રમાણ સુકાં ડાંખળાં અગ્યાર અગ્યાર.

ઘી. સોપારી પ્રમુખ રૂલ. ધરો. દર્શ. જવ.

વેદિપ્રતિષ્ઠા.

ગોરે વરકન્યાના હાથમાં ચંદન, પુષ્પ અને ચોખ્ખા
ખાલી નીચેનો મંત્ર લખવો.

વેદિપ્રતિષ્ઠામંત્ર.

“ ૐ નમઃ ક્ષેત્રદેવતાયૈ શિવાયૈ । ક્ષા ક્ષી મૃ ક્ષી
ક્ષઃ । इह विवाहमंडपे आगच्छ आगच्छ । इह वलिपरि-
भोगं गृहाण गृहाण । भोगं देहि । सुखं देहि । यशो
देहि । संततिं देहि । ऋद्धिं देहि । वृद्धिं देहि । सर्वसमी-
हितं देहि देहि स्वाहा ” ।

આ મંત્ર લખી ચોરીની વેદી ઉપર તે ચંદન, પુષ્પ
અને અક્ષત ચારે બાજુ નખાવવા.

તોરણપ્રતિષ્ઠા.

ત્યારપછી ગોરે કન્યાના પિતા વગેરેના હાથમાં ચંદન,
પુષ્પ અને ચોખ્ખા રખાવી નીચેનો મંત્ર લખવો.

૧ વેદીની પ્રતિષ્ઠામાં ક્ષેત્રદેવતા આવે છે તેથી ત્યાં તેની પૂજા થાય છે. તે મંત્રને જાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—“ શિવા-કન્યાપુરુષ એવા ક્ષેત્રદેવતાને નમસ્કાર છે. હે ક્ષેત્રદેવતા ! તમે આ વિવાહ-મંડપમાં આવો અને અદાથી બલિદાન ભોગ પ્રદાન કરો. આ સમયે અમને ભોગ, સુખ, યશ, સંતાન, સમૃદ્ધિ અને વૃદ્ધિ આપો તેમજ અમારા સર્વ મનોરથ પૂરા કરો. ”

તોરણપ્રતિષ્ઠામંત્ર.

“ૐ હ્રીં શ્રીં નમો દ્વારશ્રિવે, સર્વપૂજિતે સર્વમાનિતે,
સર્વપ્રધાને, હ્રદ તોરણસ્થા સર્વસમીહિતં દેહિ દેહિ સ્વાહા” ॥

એ મંત્ર લખ્યા પછી તે ચંદન પુષ્પ અને અક્ષત
તોરણ ઉપર નખાવવા.

અગ્નિસ્થાપન.

ચારીની વેદિકામાં જે ત્રિકોણાકાર કુંડ કરેલો છે. તેમાં
ધુમાડા વગરનો અગ્નિ ઘરમાંથી મંગાવવો અને તેનું
સ્થાપન કરવું. તે વખતે નીચેનો મંત્ર લખવો.

અગ્નિસ્થાપનમંત્ર.

“ૐ હ્રીં શ્રીં હ્રીં હ્રઃ । નમોઽગ્નયે । નમો વૃહદ્માનવે ।
નમોઽનંતતેજસે । નમોઽનંતવીર્યાય । નમોઽનંતગુણાય ।

૧ તોરણમાં દ્વારલક્ષ્મીની પ્રતિષ્ઠા થાય છે—તે મંત્રનો ભાવાર્થ
આ પ્રમાણે છે—“દ્વારલક્ષ્મીને નમસ્કાર હો. સર્વે પૂજેલા, સર્વે
માનેલા અને સર્વમાં પ્રધાનરૂપ એવા હે દ્વારલક્ષ્મી, તમે આ તોરણમાં
રહી અમોને સર્વ વાંછિત આપો.”

૨ અગ્નિ સ્થાપનના મંત્રમાં અગ્નિકુમાર રૂપ અગ્નિનું વર્ણન છે.
તે મંત્રનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—“ગ્રાટા કીરણોવાળા, અનંત તેજ,
વીર્ય અને ગુણને ધરનારા, હિરણ્ય-સુવર્ણમય તેજવાલા, મેષના વાહ-
નવાલા, અને દ્રવ્ય (હોમ દ્રવ્ય) ને સ્વીકારનારા એવા અગ્નિને નમસ્કાર
હો. હે અગ્નિ, આ કુંડમાં આવો. હિતરો અને બેસો.”

નમો હિરણ્યતેજસે । નમઃ છાગવાહનાય । નમો હવ્યાગ-
નાય । અત્ર કુંડે આગચ્છ આગચ્છ । અવતર અવતર ।
તિષ્ઠ તિષ્ઠ સ્વાહા ” ॥

આ મંત્ર ભણી કુંડમાં અગ્નિપુલ્લે અગ્નિનું સ્થાપન
કરવું. પછી એરે ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખી હોમની
સામગ્રી પાસે લઈ નીચેના લુદા લુદા મંત્રો બોલી કદેક
મંત્રને છેટે અગ્નિમાં હોમ કરવો.

હોમના મંત્રો.

“ ૐ અહં । અગ્ને ! પ્રસન્નઃ સાવધાનો ભવ । તવાયમવ-
સરઃ । તદાહારય । ઇંદ્રં, યમં, નૈર્ઋતં, વરુણં, વાયું, કુબેરં,
ઈશાનં, નાગં, વ્રહ્માણં લોકપાલાન્ । इदमर्घ्यं पाद्यमाचम-
नीयं बलिं चरुं हुतं न्यस्तं ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण
સ્વાહા ” ॥ ૧ ॥

“ ૐ અહં અગ્ને • ગ્રહાંથ સૂર્ય-શશિ-કુજ-સૌમ્ય-ગૃહ-

૧ આ મંત્રમાં દસ દિગ્પાસને માટે હોમ આવે છે-મંત્રનો ભાવાર્થ
આ પ્રમાણે છે-હે અગ્નિ ! તમે પ્રસન્ન થઈ સારવાન થાઓ, આ
તમારો અવસર છે, તમે આ હોમોલું દ્રવ્ય લઈ જાઓ અને યમ, નૈર્ઋત
વરુણ, વાયુ, કુબેર, ઇશાન, નાગ તથા અન્ય વિગેરે લોકપાલોને આ
અર્ધ્ય, પાદ્ય, આલમન, નસિમન, અને ચરુ, જે હોમેલા છે તે ગ્રહણ
કરાવો અને તમે પોતે ગ્રહણ કરો.

૨ આ મંત્રમાં સૂર્યાદિ નવ ગ્રહને માટે હોમ છે. ભાવાર્થ ઉપર
પ્રમાણે છે-વિશેષમાં એટલું કે, આ મંત્રથી સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગલ, બુધ,
શુક્ર, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ નવ ગ્રહોને હોમનું દ્રવ્ય પહોં-
ચાડવા અગ્નિની પ્રાર્થના છે.

સ્પતિ-કવિ-શનિ-રાહુ-કેતૂન્ इदमर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं
 वलिं चरुं हुतं न्यस्तं ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण
 स्वाहा ” ॥ २ ॥

“ ॐ अहं अग्ने ० सुरांश्च इदमर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं
 वलिं चरुं हुतं न्यस्तं ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण
 स्वाहा ” ॥ ૩ ॥

“ ॐ अहं अग्ने ० असुर-नाग-सुपर्ण-विद्युदग्निद्वीपो-
 दधि-दिग्-वायु-स्तनित-कुमारान् भुवनपतीन् इदमर्घ्यं
 पाद्यमाचमनीयं वलिं चरुं हुतं न्यस्तं ग्राहय ग्राहय स्वयं
 गृहाण गृहाण स्वाहा ” ॥ ૪ ॥

“ ॐ अहं अग्ने ० पिशाच-भूत-यक्ष-राक्षस-किंनर
 किंपुरुष-महोरग-गंधर्वान् व्यंतरान् इदमर्घ्यं पाद्यमाचम-

૩ આ મંત્રમાં આમાન્વે આરે નિકાલના સુર-દેવતાને માટે હોમ છે. બાવાઈ ઉપર પ્રમાણે છે. તેમાં દેવતાઓને હોમ દ્રવ્ય પહેંચ્યાડવા અગ્નિની પ્રાર્થના છે.

૪ આ મંત્રમાં ભુવનપતિને માટે હોમ છે—તેમાં અસુર, નાગ, સુપર્ણ, વિદ્યુત અગ્નિ, દ્વીપ, ઉદધિ, દિગ્, વાયુ અને સ્તનિત કુમાર-એ ૧૦ પ્રકારના ભુવનપતિઓને હોમ દ્રવ્ય પહેંચ્યાડવા અગ્નિની પ્રાર્થના કરી છે.

૫ આ મંત્રમાં—વ્યંતરોને માટે હોમ છે—તેમાં પિશાચ, ભૂત, યક્ષ, રાક્ષસ, કિંનર, કિંપુરુષ, મહોરગ તથા ગંધર્વ-એ પ્રકારના વ્યંતરોને હોમ દ્રવ્ય પહેંચ્યાડવા અગ્નિની પ્રાર્થના છે.

નીયં ઘલિં ચરું હુતં ન્યસ્તં ગ્રાહય ગ્રાહય સ્વયં ગૃહાણ
ગૃહાણ સ્વાહા ” ॥ ૫ ॥

“ ૐ અહં અમે ૦ ચંદ્રાર્ક-ગ્રહ-નક્ષત્ર તારકાન્
જ્યોતિષ્કાન્ इदमर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं ઘલિં ચરું હુતં ન્યસ્તં
ગ્રાહય ગ્રાહય સ્વયં ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા અહં ૐ ” ॥ ૬ ॥

“ ૐ અહં અમે ૦ સૌધર્મે-જ્ઞાન-સનત્કુમાર-મા-
હેન્દ્ર-બ્રહ્મ-લાંતક-શુક્ર-સહસ્રાર-આણત-પ્રાણત-આરણ-
અચ્યુત-ગ્રેયેયકા-નુત્તરમવાન્ વૈમાનિકાન્ इदमर्घ्यं पाद्य-
माचमनीयं ઘલિં ચરું હુતં ન્યસ્તં ગ્રાહય ગ્રાહય સ્વયં
ગૃહાણ ગૃહાણ સ્વાહા અહં ૐ ” ॥ ૭ ॥

“ ૐ અહં અમે ૦ ઇન્દ્ર-સામાનિક-પાર્પય-ત્રાયસ્વિંશ-

૧ આ મંત્રમાં જ્યોતિષ્કા દેવતાને માટે હોમ છે—તેમાં ચંદ્ર, સુર્ય,
મહા, નક્ષત્ર, અને તારા-એ પાત્ર પ્રકારના જ્યોતિષ્કા દેવતાઓને
હોમ દ્રવ્ય પહોંચાડવા અમિની પ્રાર્થના છે.

૭ આ મંત્રમાં—વૈમાનિક દેવતાને માટે હોમ છે—તેમાં સૌધર્મ,
ઈશાન, સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર, બ્રહ્મ, લાંતક, શુક્ર, સહસ્રાર, આણુત, પ્રાણુત,
આરણુ, અચ્યુત, ૪ ગ્રેયેયક, અને ૫ અનુત્તરમાં રહેલા વૈમાનિક દેવોને
હોમદ્રવ્ય પહોંચાડવા અમિની પ્રાર્થના છે.

૮ આ મંત્રમાં સ્ત્રી, આયુધ, જન, વાહન અને પોતપોતાના
ચિન્હોવાળા અતુર્નિકાય દેવોને માટે હોમ છે. તેમાં હિન્દ્ર, સામાનિક, પાર્પય,
ત્રાયસ્વિંશત, લોકપાળ, અનીક, પ્રકીર્ણક, લોકાંતિક અને આભિપોગિક
બેદવાળા અતુર્નિકાય દેવતાને માટે હોમદ્રવ્ય પહોંચાડવા અમિની પ્રાર્થના છે.

છોકપાલા-નીક-પ્રકીર્ણક-લોકાંતિકા-મિયોગિક-મેદ-
મિત્રાન્ ચતુર્નિકાયાનપિ સમાર્યાન્ સાયુધવલવાહનાન્
સ્વસ્વોપલક્ષિતચિહ્નાન્ इदमर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं वलिं
चरुं हुतं न्यस्तं ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण स्वाहा
अहं ॐ ॥ ८ ॥

“ ॐ अहं अग्ने० अप्सरसश्च परिगृहीतापरिगृहीतमेद-
मित्राः इदमर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं वलिं चरुं हुतं न्यस्तं
ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण स्वाहा अहं ॐ ॥ ९ ॥

ॐ अहं अग्ने० सप्तर्षीकाः सदासीकाः साभरणा
रुचकवासिनीदिक्कुमारिकाः इदमर्घ्यं पाद्यमाचमनीयं
वलिं चरुं हुतं न्यस्तं ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण
स्वाहा अहं ॐ ॥ १० ॥

“ ॐ अहं अग्ने० सर्वाः समुद्र-नदी-गिर्यकर-वन-

■ આ મંત્રમાં અપ્સરસાઓને માટે હોમ છે—તેમાં પરિગૃહીત
અને અપરિગૃહીત એવા બે બોદવાળી અપ્સરસાઓને હોમ દ્રવ્ય પહોં-
ચાડવા અમિની પ્રાર્થના છે.

૧૦ આ મંત્રમાં રૂચકદ્વીપમાં રહેનારી દિક્કુમારીઓને માટે હોમ
છે—તેમાં સપ્તર્ષીઓ, દાસીઓ અને આભરણ સહિત રૂચકદ્વીપની
દિક્કુમારીઓને હોમદ્રવ્ય પહોંચાડવા અમિની પ્રાર્થના છે.

૧૧ આ મંત્રમાં સમુદ્ર, નદી, પર્વત, ખીણ અને વનના અધિ-
પત્ય દેવતાઓને હોમદ્રવ્ય અમિની પ્રાર્થના કરી છે.

દેવતાઃ इदमर्घ्यं पादमाचमनीयं बलिं चरुं हुतं न्यस्तं
ग्राहय ग्राहय स्वयं गृहाण गृहाण स्वाहा अहं ॐ ॥११॥

આ અગીયાર મંત્રોથી હોમ કરી રહ્યા પછી ગોરે
કન્યાની આંખે ઝેરી કાબના અમ્રભાગવડે તીર્થજળથી વર
કન્યા ઉપર અભિષેક કરવો તે વખતે નીચેનો મંત્ર બોલવો.

પ્રથમ અભિષેકનો મંત્ર.

“ ૐ અહં इदमासनमर्घ्यासीनां स्वध्यासीनाં स्थिता
सुस्थिता तदस्तु वां सनातनः संगमः अहं ॐ ॥

ગોત્રોચ્ચાર.

ત્યારપછી ગોર નીચે પ્રમાણે બોલે.

“ ૐ नमोऽर्हतिद्वाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः ”

તે બોલ્યા પછી હાથમાં ચોખ્ખા રાખી વરકન્યા પાસે
આવી નીચે પ્રમાણે બોલે.

“ विदितं वां गोत्रं संबंधकरणेनैव ततः प्रकाश्यतां
जनाग्रतः ” ।

ભાવાર્થ—“ તમારો સંબંધ કરવાથી તમારું ગોત્ર
જાણવામાં આવ્યું છે, તથાપિ લોકોની આગળ પ્રકાશ કરો. ”

તે પછી વરપક્ષ અને કન્યાપક્ષના ગોત્રાદિ જાણી ગોરે
નીચે પ્રમાણે ઉચ્ચે સ્વરે ગોત્રોચ્ચાર કરવો.

૧ આ અભિષેકના મંત્રનો ભાવર્થ એવો છે કે, “ આ આસન
ઉપર તમે બેસી રીતે બેઠા છો અને સારી રીતે રહ્યા છો, તેથી
તમારા બંનેનો સમાગમ સનાતન (હંમેશનો) સાચો. ”

વરગોત્ર.

અમુક ગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય, શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંબરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ શેઠ શ્રી અમુકનામા, તસ્ય પ્રપૌત્રઃ, અમુકનામા વરઃ ।

અમુકગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય, શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંબરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ, શેઠશ્રી અમુકનામા, તસ્ય પૌત્રઃ, અમુકનામા વરઃ ।

અમુકગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય, શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંબરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ, શેઠ શ્રી અમુકનામા તસ્ય પુત્રઃ, અમુકનામા વરઃ ।

વરનું મોશાળપક્ષગોત્ર.

અમુકગોત્રસ્ય હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકા-

૧ અહીં જે વરના પિતાનું ગોત્ર હોય તે કહેવું. જે ગોત્રની ખબર ન હોય તો પિતાના ગોત્રનું ગોત્ર અથવા કાશ્યપ ગોત્ર લેવું. અમુક ગોત્રમાં થયેલા, અમુક સંખ્યાના પ્રવરવાળા, અમુક જ્ઞાતિના, અમુક વંશ કે કુટુંબવાળા અને શ્રી જૈન ધર્મના શ્વેતાંબરી અમુક ગચ્છના અમુક નામના શેઠનો પ્રપૌત્ર એટલે દીકરાના દીકરાનો દીકરો છે. પૌત્ર એટલે દીકરાનો દીકરો છે. અને પુત્ર એટલે દીકરો છે. તે અમુક નામનો

न्ययोत्पन्नस्य, श्रीजैनधर्मातर्गत (श्वेतांबरीय) अमुकगच्छानुसारिणः, श्रेष्ठथी अमुकनामा तस्य प्रदोहित्रः, अमुकनामा वरः ।

अमुकगोत्रस्य इत्यत्रवरस्य अमुकज्ञातीयस्य अमुकान्वयोत्पन्नस्य, श्रीजैनधर्मातर्गत (श्वेतांबरीय) अमुकगच्छानुसारिणः, श्रेष्ठथी अमुकनामा तस्य दौहित्रः, अमुकनामा वरः ।

अमुक गोत्रायाः, इत्यत्रवरायाः, अमुकज्ञातीयायाः, अमुकान्वयोत्पन्नायाः, श्रीजैनधर्मातर्गत (श्वेतांबरीय) अमुकगच्छानुसारिण्याः, श्रीअमुकनाम्नी माता तस्याः पुत्रः, अमुकनामा वरः ।

कन्या गोत्र.

अमुकगोत्रस्य, इत्यत्रवरस्य, अमुकज्ञातीयस्य, अमुकान्वयोत्पन्नस्य, श्रीजैनधर्मातर्गत (श्वेतांबरीय) अमुकगच्छानुसारिणः, श्रेष्ठथी अमुकनामा, तस्य प्रपौत्री, अमुकनाम्नी कन्या ।

१ तेनी रति भोक्ताण पक्षभां अमुक नामना सेहने अदोदित्र ऐहसे दीकरानी दीकरानो दीकरे, दौदित्र ऐहसे दीकरानो दीकरे अने अमुक भागनेो दीकरे छे. ते अमुक नामनेो छे.

२ अदो कन्याना पिण्डनु नो गोत्र दोष, ते कहवुं. नो गोत्रनी भयन न होय तो ओरुनु गोत्र अथवा कसयप गोत्र सेवुं. अमुक गोत्रभां थयेनी, आठवा प्रवरवणा, अमुक गार्तिना, अमुक पंश के कुटुं-

અમુકગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય, શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંવરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ, શેઠશ્રી અમુકનામા તસ્ય પૌત્રી, અમુકનામ્ની કન્યા ।

અમુકગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંવરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ, શેઠશ્રી અમુકનામા તસ્ય પુત્રી, અમુકનામ્ની કન્યા ।

કન્યાનુ' મોશાલપક્ષગોત્ર.

અમુકગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય, શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંવરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ, શેઠશ્રી અમુકનામા તસ્ય પ્રદૌહિત્રી । અમુકનામ્ની કન્યા ।

અમુકગોત્રસ્ય, હ્યત્પ્રવરસ્ય, અમુકજ્ઞાતીયસ્ય, અમુકાન્વયોત્પન્નસ્ય શ્રીજૈનધર્માતર્ગત (શ્વેતાંવરીય) અમુકગચ્છાનુસારિણઃ, શેઠશ્રી અમુકનામા તસ્ય દૌહિત્રી અમુકનામ્ની કન્યા ।

બના અને શ્રી જૈનધર્મના શ્વેતાંવરી અમુક ગચ્છના અમુક નામના શેઠની પ્રપૌત્રી એટલે દીકરાના દીકરાની દીકરી, પૌત્રી એટલે દીકરાની દીકરી અને પુત્રી એટલે દીકરી છે. તે અમુક નામની છે.

તેવી રીતે મોશાલ પક્ષમાં અમુક નામના શેઠની પ્રદૌહિત્રી એટલે દીકરાની દીકરીની દીકરી, દૌહિત્રી એટલે દીકરાની દીકરી અને અમુક નામની માતાની દીકરી છે તે અમુક નામની છે.

અમુકગોત્રાયા, હ્યત્પ્રવરાયાઃ, અમુકજાતીયાયાઃ, અમુ-
કાન્વયોત્પન્નાયાઃ, શ્રીઝનઘર્માતર્ગત (શ્વેતાંવરીય) અમુક-
ગચ્છાનુમારિણ્યાઃ, મૌમાગ્યવતી શ્રીઅમુકનામ્ની માતા
તસ્યાઃ પુત્રી, અમુકનામ્ની કન્યા ।

આ પ્રમાણે ગોત્રાચ્ચાર કર્યા પછી નીચેનો મંત્ર ભણી
ગોત્રે હાથમાં રાખેલા ચાખા વર કન્યાનો ઉપર નાખવા.

ગોત્રાચ્ચારમંત્ર.

“ ૐ અહં અમુકગોત્રીયઃ, હ્યત્પ્રવરઃ, અમુકજાતીયઃ,
અમુકાન્વયઃ, અમુકપ્રપૌત્રઃ, અમુકપૌત્રઃ, અમુકપુત્રઃ । અમુ-
કગોત્રીયઃ, હ્યત્પ્રવરઃ, અમુકજાતીયઃ, અમુકાન્વયઃ, અમુક-
પ્રદૌહિત્રઃ, અમુકદૌહિત્રઃ, અમુકમાત્રીયઃ અમુકનામા વરઃ ।

અમુકગોત્રીયા, હ્યત્પ્રવરા, અમુકજાતીયા, અમુકા-
ન્વયા, અમુકપ્રપૌત્રી, અમુકપૌત્રી, અમુકપુત્રી । અમુક-
ગોત્રીયા, હ્યત્પ્રવરા, અમુકજાતીયા, અમુકાન્વયા, અમુક-
પ્રદૌહિત્રી, અમુકદૌહિત્રી, અમુકમાત્રીયા અમુકનામ્ની
વર્યા । ઋતદેનયોર્વયોર્વરયોર્નિવિહો વિવાહસંવંધોઽસ્તુ ।
શાંતિરસ્તુ । તુષ્ટિરસ્તુ । પુષ્ટિરસ્તુ । ધૃતિરસ્તુ । બુદ્ધિરસ્તુ ।
ધનસંતાનશુદ્ધિરસ્તુ । અહં ૐ ”

નગોત્રાચ્ચાર કર્યા પછી ગોત્ર આ મંત્ર બોલે છે-જાતાર્ય એવો
છે કે, “અમુક ગોત્રના આ વર અને કન્યાને વિવાહ સંબંધ થાશે
ચાઓ. તેઓને શાંતિ, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, ધૃતિ અને બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાઓ.
તેમ જ તેમને ધન સંતાનની વૃદ્ધિ થાઓ.”

પછી ગોરે વરકન્યા પાસે ગંધ, પુષ્પ, ધૂપ ને નૈવેદ્યથી અગ્નિની પૂજા કરાવવી. અને તેમાં લાળ (ડાંગેરની ધાણી) નો હોમ કરાવવો. જે લાળહોમ કહેવાય છે.

અગ્નિની પ્રદક્ષિણા અથવા ચાર ફેરા.

અગ્નિની પ્રદક્ષિણા વખતે કન્યાનો લાઇ વાંસના સુપડામાં ડાંગેરની ધાણી લઇ ઉભો રહે છે અને દરેક ફેરે વરકન્યાને આપે છે અને ગોર તેમની પાસેથી તે લઇ અગ્નિમાં નાખે છે. (આ વખતે કન્યાના લાઇને બોલાવવો એવો રીવાજ છે અને તેમ ઠરવામાં કાંઇ હરકત નથી માટે તેને બોલાવી ઉભો રાખવો.) તે પછી વરકન્યાને ઉભા કરી કન્યાને આગળ કરી વરના હાથ ઉપર કન્યાનો હાથ રખાવી વરકન્યાને અગ્નિની પ્રદક્ષિણા કરાવવી તે વખતે ગોરે નીચેનો મંત્ર બોલવો.

પહેલા ફેરાનો મંત્ર.

“ ॐ अहं । अनादि विश्वं । अनादिरात्मा । अनादिः कालः । अनादि कर्म । अनादिः संबंधः । देहिनां देहानुगतानां क्रोधाहंकारछद्मलोभः, संज्वलन-प्रत्याख्याना-

પહેલા ફેરાનો મંત્રનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—“ આ વિશ્વ, આત્મા, કાળ, કર્મ અને સંબંધ અનાદિ છે. પ્રાણીઓને દેહની સાથે ક્રોધ, અહંકાર, માયા અને લોભ કે જે મનસ્વલન, પ્રત્યાખ્યાન, અપ્રત્યાખ્યાન અને અનંતાનું બંધી એમ ચાર જાતના છે. તેમ જ હ્રસ્વા અને અનિશ્ચયી મુક્ત એવા શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ છે, તે સર્વને લઇ જે સંબંધ, અનુગંધ, પ્રતિગંધ કે સંયોગ થાય છે. તે મુગમ, સારીરીતે કરેલો, આત્મરેલો, પ્રાપ્ત થયેલો અને દ્રવ્યભાવ વિશેષથી હ્રસ્વાનુસાર થયેલો ભાવ છે. ”

અપ્રત્યારૂપાનાઽનંતાનુવંધિભિઃ શબ્દ-રૂપ-રસ-ગંધ સ્પર્શરિ-
ચ્છાનિચ્છાપરિસંવલિતૈઃ સંવંધો ઽનુવંધઃ પ્રતિવંધઃ સંયોગઃ
સુગમઃ સુકૃતઃ સ્વનુષ્ઠિતઃ સુપ્રાપ્તઃ સુલબ્ધો દ્રવ્યભાવવિશે-
ષેણ । અહં ૐ ” ॥

“ તદસ્તુ શાં સિદ્ધપ્રત્યક્ષં કેવલિપ્રત્યક્ષં ચતુર્નિકાપ-
દેવપ્રત્યક્ષં વિવાહવિધાનાયિપ્રત્યક્ષં નાગપ્રત્યક્ષં નરનારીપ્ર-
ત્યક્ષં નૃપપ્રત્યક્ષં જનપ્રત્યક્ષં ગુરુપ્રત્યક્ષં માતૃપ્રત્યક્ષં પિતૃપ્ર-
ત્યક્ષં માતૃપક્ષપ્રત્યક્ષં પિતૃપક્ષપ્રત્યક્ષં જ્ઞાતિસ્વજનવંધુપ્રત્યક્ષં
સંવંધઃ સુકૃતઃ સદનુષ્ઠિતઃ સુપ્રાપ્તઃ સુસંવદ્ધઃ સુસંગતઃ ।
તત્પ્રદક્ષિણીક્રિયતાં તેજોરાશિર્વિભાવસુઃ ” ॥

આ પ્રમાણે ગોદ મંત્ર બોલે અને વરકન્યા અગ્નિને
પ્રદક્ષિણા કરી પાતપોતાને આશ્રમે બેસે.

ફરી ડાંગેરની ધાણી નખાવી ગોદ નીચેનો મંત્ર બોલી
અગ્નિને પીછા પ્રદક્ષિણા દેવરાવધી.

બીજા ફેરાનો મંત્ર.

ૐ “ ૐ અહં । કર્માસ્તિ । મોહનીયમસ્તિ । દીર્ઘસ્થિ-

“ તેવો સંબંધ તમે (વસ્તુધર્મે) સિદ્ધપરમાત્મા, કેવલી,
ચતુર્નિકાપ દેવ, વિવાહનો અગ્નિ, નાગકુમાર, નર, નારી, રાગ, લોક,
ગુરુ, માતા, પિતા, માતૃપક્ષ, પિતૃપક્ષ, જ્ઞાતિ-સ્વજન, અને જાધુઓની
સમગ્ર સારીરીએ કર્યો છે, આચર્યો છે, પ્રાપ્ત કર્યો છે, બધાપો છે
અને મળ્યો છે, તે મારે આ અગ્નિની પ્રદક્ષિણા કરે.

*આ મંત્રનો બાપાર્ય આ પ્રમાણે છે-“ ૐ કે જે મોહનીય નામનું

ત્યસ્તિ । નિવિઙ્ગમસ્તિ । દુઃછેદ્યમસ્તિ । અષ્ટાવિંશતિપ્રકૃ-
ત્યસ્તિ । ક્રોધોઽસ્તિ । માનોઽસ્તિ । માયાસ્તિ । લોભોઽસ્તિ ।
સંજ્વલનોઽસ્તિ । પ્રત્યાખ્યાનાવરણોઽસ્તિ । અપ્રત્યાખ્યાનાવ-
રણોઽસ્તિ । અનંતાનુવંધ્યસ્તિ । ચતુશ્ચતુર્વિધોઽસ્તિ । હાસ્ય-
મસ્તિ । રતિરસ્તિ । અરતિરસ્તિ । ભયમસ્તિ । જુગુપ્સાસ્તિ ।
શોકોઽસ્તિ । પુંવેદોઽસ્તિ । સ્ત્રીવેદોઽસ્તિ । નપુંસકવેદોઽસ્તિ ।
મિધ્યાત્વમસ્તિ । મિથ્રમસ્તિ । સમ્યક્ત્વમસ્તિ । સમ્પત્તિકો-
ટાકોટિસાગરસ્થિત્યસ્તિ અહં ॐ ” ॥

“ તદસ્તુ વાં નિકાચિત-નિવિઙ્ગમમોહનીયકર્મો-
દયકૃતઃ સ્નેહઃ સુકૃતોઽસ્તુ સુનિષ્ઠિતોઽસ્તુ સુસંવદ્ધોઽસ્તુ
આભવમક્ષયોઽસ્તુ તત્પ્રદક્ષિણીક્રિયતાં વિભાવસુઃ ” ॥

પાછા ડાંગેરની ધાણી નખાવી નીચેનો મંત્ર બણી
ત્રીજી પ્રદક્ષિણા દેવરાવવી.

છે, તે દીર્ઘ-લાંબાકાળ સુધી સ્થિતિવાળું છે, નિવિઙ્ગ-ધાડું છે, દુઃખેથી
છેદી શકાય તેવું છે. તે આકાંક્ષા પ્રકૃતિવાળું છે. તે મોહનીય કર્મમાં
ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ કે જે સંજ્વલન, પ્રત્યાખ્યાનાવરણી,
અપ્રત્યાખ્યાનાવરણી અને અનંતાનુવંધી-એમ ચાર ચાર પ્રકારના છે.
વળી હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, જુગુપ્સા, શોક, પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ,
નપુંસકવેદ, મિધ્યાત્વ, મિથ્ર, અને સમ્યક્ત્વમોહની છે. જે રીતે
કોટાકોટી સાગરોપમની સ્થિતિવાળું છે.”

“ તેવા નિકાચિત-નિવિઙ્ગ બાધેના મોહનીયકર્મના ઉદયથી થયેલો
આ તમારો (વરકન્યાનો) સ્નેહ સારીરીતે કરેલો નિષાંપૂર્વક બંધા-
યેલો અને આ બંધ રહેલો સુધી અક્ષય રહેતો થયો. આ અગ્નિની
પ્રદક્ષિણા કરો. ”

ત્રીજા ફેરવો મંત્ર.

“ ॐ અર્હં । કર્માસ્તિ । વેદનીયમસ્તિ । સાતમસ્તિ
 અસાતમસ્તિ । સુવેદ્યં માતં । દુર્વેદ્યમસાતં । સુવર્ગનાશ્રવણ
 સાતં । દુર્વર્ગનાશ્રવણમમાતં । શુભપુદ્ગલદર્શનં સાતં । દુઃપુ-
 દ્ગલદર્શનમસાતં । શુભપદ્મસાસ્વાદનં સાતં । અશુભપદ્મસા-
 સ્વાદનમસાતં । શુભગંધાધ્રાણં સાતં અશુભગંધાધ્રાણમસાતં ।
 શુભપુદ્ગલસ્પર્શનં માતં । અશુભપુદ્ગલસ્પર્શનમસાતં । સર્વં
 સુલ્લઘ્નં સાતં । સર્વં દુઃસ્વલ્લઘ્નં સાતં । અર્હં ॐ ” ॥

તદસ્તુ વાં સાતવેદનીયં મા ભૂદસાતવેદનીયમ્ । તત્ત્ર-
 દક્ષિણીક્રિયતાં વિમાવસુઃ ॥

કન્યા મંત્રનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે કે—“ જે વેદનીય નામનું કર્મ છે તે સાત અને અસાતા બે પ્રકારનું છે. સાતાવેદનીય સુખે વેદાય છે અને અસાતાવેદનીય દુઃખે વેદાય છે. સાતાવેદનીયમાં શુભ વર્ગભૂતનું શ્રવણ છે અને અસાતાવેદનીયમાં દુર્વર્ગભૂતનું શ્રવણ છે. સાતામાં શુભ પુદ્ગલોનું દર્શન છે અને અસાતામાં અશુભ પુદ્ગલોનું દર્શન છે. સાતામાં શુભ પદ્મ રસનું આસ્વાદન ॥ અને અસાતામાં અશુભ પદ્મ રસનું આસ્વાદન છે. સાતામાં શુભ ગંધનું આધ્રાણ છે અને અસાતામાં અશુભ ગંધનું આધ્રાણ છે. સાતામાં શુભપુદ્ગલોનો સ્પર્શ છે અને અસાતામાં અશુભ પુદ્ગલોનો સ્પર્શ છે. (અર્થાત્) સાતાવેદનીય સર્વ રીતે સુખકારી છે અને અસાતાવેદનીય સર્વ રીતે દુઃખકારી છે. ”

“ તમે ૧૨ કન્યાને તે સાતાવેદનીય દબો, અસાતાવેદનીય દશે નહીં ” નેથી આ અગ્નિને પ્રદક્ષિણ કરો.

ત્યારબાદ ગોરે ચોઘા ફેરો ફેરવતા પહેલા નીચે લખેલા મંત્ર લખવો.

ચોથા ફેરાનો મંત્ર.

“ ॐ અહં સહજોઽસ્તિ । સ્વમાવોઽસ્તિ । સંવંધોઽસ્તિ ।
પ્રતિબદ્ધોઽસ્તિ । મોહનીયમસ્તિ । વેદનીયમસ્તિ । નામા-
સ્તિ । ગોત્રમસ્તિ । આયુરસ્તિ । હેતુરસ્તિ । આશ્રવવદ્ધ-
મસ્તિ । ક્રિયાવદ્ધમસ્તિ । કાયવદ્ધમસ્તિ । તદસ્તિ સાંસા-
રિકા સંવંધઃ । અહં ॐ ” ॥

કન્યાગ્રહણસંકલ્પ.

પાંછી કન્યાના પિતાના (પિતા ન હોય તો જયેષ્ઠખંધુ વિગેરેના) હાથમાં જવ, તલ, ડાલ અને ધરો તથા પાણી આપી ગોરે નીચે પ્રમાણે લખવું.

“ ઐંદ્ર અમુકસંવત્સરે, અમુકાયને, અમુકક્રતૌ, અમુ-

૧ આ મંત્રનો બાવાર્થ આ પ્રમાણે છે-“ સહજ છે, સ્વમાવ છે, સંવંધ છે, અને પ્રતિબદ્ધ છે. તે મોહનીય, વેદનીય, નામ, ગોત્ર અને આયુ નામના કર્મ અમુક હેતુવડે બધાપેસા છે. તેમજ આશ્રવવદ્ધ, ક્રિયાવદ્ધ અને કાયવદ્ધ છે. આ સર્વને લઈ સંસારનો સંવંધ રહેલો છે. ”

૨ આ વખતે જે સંવત્સર આવતો હોય તે લેવો. દક્ષિણાયન કે ઉત્તરાયણ જે હોય તે લેવી. જ કષ્ટુઓમાં જે કષ્ટુ હોય તે અને જે માસ, પક્ષ, તિથિ, વાર, નક્ષત્ર, યોગ, કરંધુ અને મુહૂર્ત યાજના હોય તે લેવો. આ સમયે પૂર્વ કર્મના સંવંધથી બંધાયેલી વસ્તુ, ગંધ,

कनाते, अनुकपये, अनुकतिर्वा, अनुकवारं, अनुकनध्वं,
अनुकपोते, अनुककरणे, अनुकदुहये इव कनैतं वं वा अनुवदां,
वतगंधनात्पातं हतां, सुवदरेष्वनयिभूयन्भूयितां, कन्यां
ददात्पयं । अतिदुहयं च ॥

॥ अथ श्रुत्वा येन कथं नृपे केशवे कथाया पित्रा
 पितायाः साधनां साधितः कश्चिन्नरे कथायाः केशवे
 साधनां साधना ॥ १ ॥ ॥ अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खला ॥
 नमो श्रुत्वा ॥ १ ॥ ॥ अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खला ॥
 साधितस्तु । अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खला ॥
 अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खला ॥
 अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खलामि । अतिशृङ्खला ॥

પાત્રી પ્રજાનો સાથ નીકે અને વરનો હર હર મોર
 રીતે રાપાની ડાંચેની માણી અભિમં હોમારો રૂઝ સંકર
 મયને પ્રજા પાછળ ભેવી રીતે ઘામી પ્રવિણા દેવદાસી

(૧૫૬) રીવાજ પ્રમાણે ધીમા દેશમાં ૧૧૫૦
 રીતમાળાનો સ્થાપનાવાળા પાપાણને પગનો સ્પર્શ

પાત્રી જાણી જાણુ વર અને ડાળી જાણુ
 ફીતે વિસાદી ગોરે પોતાના હાથમાં ડાળ, ૧૨૦
 તમા માસકોષ લઈ નીચે પ્રમાણે બાળુ.

મુખ્યમાખ્યાયી અગ્રકૃત અને સુચર્ણ, રૂપ તથા મળિના
રિગ્વિદ જોવા આ કન્યાને તેના પિતા આપે છે. તે

१ अर्थात् इत्यादि विग्रहः

#વાસશ્લેષવિધિ.

“યેનાનુષ્ઠાનેનાયોઽર્હન્ શક્રાદિદેવકોટિપરિવૃતો મો-
ગ્યફલકર્મભોગાય, સંસારિજીવન્યવહારમાર્ગસંદર્શનાય,
સુનંદાસુમંગલે પર્યણેપીત્ જ્ઞાતમજ્ઞાતં વા તદનુષ્ઠાનમનુષ્ઠિ-
તમસ્તુ ”

આટલું લખ્યા પછી તે ડાબ, ધરો, ચોખા તથા વાસ-
શ્લેષ વરવધૂના મસ્તક ઉપર નાખવા.

૧ પછી કન્યાના પિતાએ જવ, તલ, ડાબ, ને પાણી
હાથમાં લઈ વરના હાથમાં આપી આ પ્રમાણે બોલવું.

“ સુદાયં દદામિ પ્રતિગૃહ્ણાણ ”

વરે કહેવું કે, “ પ્રતિગૃહ્ણામિ । પરિગૃહ્ણામિ । પ્રતિગૃહ્ણીતમ્ ” ॥

ગોરે કહેવું કે, “ સુપ્રતિગૃહ્ણીતમસ્તુ સુપરિગૃહ્ણીતમસ્તુ ” ॥

*કેસર, સુખડ ધસી તેને છાયામાં સુકવી કરેલો ભુકો.

૧ ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—“ જે અનુષ્ઠાન (લગ્નવિધિ) થી
આદિનાથ પ્રભુ ” ઈદ્રાદિ કોટી દેવતાઓથી ચોટાઈ ભોગનીય ફળવાળા
કર્મ ભોગવવા અને સંસારી જીવોને બ્યવહાર માર્ગ દર્શાવવા સુનંદા અને
સુમંગલસાને પરજ્યા હતા, તેવું જાત કે અગ્રાત આ અનુષ્ઠાન ચાઓ. ”

૨ અહીં કન્યાના પિતાએ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે વરને પેશમણી
આપવી. તેમજ બીજા સંબંધીઓએ પણ જે કંઈ આપવું હોય તે અહીં
આપવું જોઈએ. કાલ તે ક્રમ ફરી ગયો છે, ઘણે ઠેકાણે માયરા વખતે
બીજાઓ તરફથી હાથમહણ અથવા ચાંદલો આપવામાં આવે છે.

પછી ગોરે નીચે પ્રમાણે જાણી વરકન્યાના માથે ડાબ
અમ્ર લાગથી તીર્થજળ છાંટવું.

છેલ્લો અભિષેક.

“ વંધૂવરૌ વાં પૂર્વકર્માનુવંધેન નિવિઢેન નિકાચિત
પદ્મેન અનપવર્તનીયેન અપાતનીયેન અનુપાયેન અશ્વયેન
અવશ્પમોગ્ધેન વિશાદઃ પ્રતિવદ્ધો વમ્ભૂય । તદસ્તુ અલંકિ-
તોઽક્ષયો નિરપાયો નિર્ન્યાવાધઃ સુલ્લદોઽસ્તુ । શાંતિરસ્તુ ।
તુષ્ટિરસ્તુ । પુષ્ટિરસ્તુ । શ્રદ્ધિરસ્તુ । વૃદ્ધિરસ્તુ । ઘનસંતાન-
વૃદ્ધિરસ્તુ ” ॥

(અર્ધે રીધાજ પ્રમાણે સમપટ્ટી માટે ડાંગરની સાત ઢગલી
કરાવી તે ઉપર એક એક પૈસા ને પાન સોપારી મૂકાવી
તેની પૂજા કરાવે છે અને પછી વરનો હાથ લઈ કન્યાના પ
વડે તે ઢગલીઓ લાંગી, નખાવે છે. ત્યારપછી ઉત્તર દિશા
ધ્રુવના તારાનું પૂજન કરાવી દર્શન કરાવે છે.) પછી માતૃ
ગૃહમાં વરકન્યાને લઈ જવા અથવા અહીં બેસી હસ્ત
મેહાપ કરાવી ગોરે નીચે પ્રમાણે જણવું.

૧ જાવાઈ આ પ્રમાણે છે—હે વર વધુ ! તમારા ખનેતો
વિવાહ, પૂર્વ કર્મના નિષ્ફિત નિઃક્રમિત જાણિયા જાણથી પ્રતિજ્ઞ થયે
છે, જે સંજયે ફેરવી સકાય તેવો નથી, પનિત કરાય તેવો ન
ઉપાયથી રજો તેવો નથી અને તેવો નથી.

“અનુષ્ઠિતો વાં વિવાહો વત્સૌ સસ્નેહૌ સમોગૌ સાયુષૌ
સર્વમૌ સમદુઃસ્વસુખૌ સમશંત્રુમિત્રૌ સમગુણદોષૌ સમવાદ્-
મનઃકાંચૌ સમાચારૌ સમગુણૌ ભવતામ્ ” ॥

સારપદ્મી કન્યાના પિતાના કહેવાથી ગોરે નીચેનો મંત્ર
સદી હસમેલાપ છુટો કરવો.

હરમેલ્યન મંત્ર.

“ ૐ અહં । જીવસ્ત્વં । કર્મણા વદ્ધઃ । જ્ઞાનાવરણેન
વદ્ધઃ । દર્શનાવરણેન વદ્ધઃ । વેદનીયેન વદ્ધઃ । મોહનીયેન
વદ્ધઃ । આયુષા વદ્ધઃ । નામ્ના વદ્ધઃ । ગોત્રેણ વદ્ધઃ । અંત-
રાયેણ વદ્ધઃ । પ્રકૃત્યા વદ્ધઃ । સ્થિત્યા વદ્ધઃ । રસેન વદ્ધઃ ।
પ્રદેશેન વદ્ધઃ । તદસ્તુ તે મોક્ષો ગુણસ્થાનારોહણક્રમેણ ।
અહં ૐ ” ॥

૧ ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—હે વત્સ, તમારા જનિતો વિવાહ
કરવામાં આવ્યો છે. હવે તમે જનિ સરખા રહે, બોગ, આયુષ્ય
અને ધર્મવાળા થાઓ. સુખદુઃખમાં, શત્રુમિત્રમાં, ગુણદોષમાં, વાણી,
મન અને કાયામાં, આચારમાં અને ગુણમાં સમાત થાઓ. ”

૨ આ મંત્રનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—‘ ૐ ’ જીવ છે, તે કર્મ
ઓટલે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ્ય, નામ,
ગોત્ર અને અંતરાયથી નેમજ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ, અને પ્રદેશથી બંધા-
ઓતો છું. તેથી હવે ગુણસ્થાન—ગુણદાણના આરોહણના ક્રમથી
તારો મોક્ષ થાઓ. ” “ તમારા હરત મુક્ત થાય છે. પણ તમારો રહે
સંબંધ અખણિત રહે. ”

આ હસમેલાપના બાલ્યમોક્ષથી અંતર્ગપણે જીવનો કર્મમાંથી
મોક્ષ થવાનું રહસ્ય આ મંત્રમાં સૂચ્યું છે.

પછી જોરે નીચે પ્રમાણે લણી વરકન્યાના માથે ડાબના
અથ લાગથી તીર્થજળ છાંટવું.

છેલ્લો અભિષેક.

“ વંધૂવરૌ વાં પૂર્વકર્માનુવંધેન નિવિઢેન નિકાચિત-
વદ્દેન અનપવર્તનીયેન અપાતનીયેન અનુપાયેન અશ્લથેન
અવશ્યભોગ્યેન વિવાહઃ પ્રતિવદ્દો વમ્ભૂવ । તદસ્તુ અર્ચાઢિ-
તોઽશ્વયો નિરપાયો નિર્વ્યાગાધઃ સુખદોઽસ્તુ । શાંતિરસ્તુ ।
તુષ્ટિરસ્તુ । પુષ્ટિરસ્તુ । ઋદિરસ્તુ । શુદ્ધિરસ્તુ । ધનસંતાન-
શુદ્ધિરસ્તુ ” ॥

(અહિં રીવાજ પ્રમાણે સપ્તપદી માટે અંગરની સાત ઢગલી
કરાવી તે ઉપર એક એક પૈસા ને પાન સોપારી મૂકાવીને
તેની પૂજા કરાવે છે અને પછી વરનો હાથ લઈ કન્યાના પગ
પડે તે ઢગલીઓ લાંગી નખાવે છે. ત્યારપછી ઉત્તર દિશામાં
ધુપના તારાતું પૂજન કરાવી દર્શન કરાવે છે.) પછી માતૃ-
ગૃહમાં વરકન્યાને લઈ જવા અથવા અહીં ખેતી હસ્ત-
મેલાપ કરાવી જોરે નીચે પ્રમાણે લણવું.

: ૧ ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—હે વર વધુ ! નમારા જનેનોં આ
વિવાહ, પૂર્વ કર્મના નિષ્ક્રિય નિષ્ક્રિય બાંધેલા બંધથી પ્રતિબદ્ધ થયેલો
છે, જે સંબંધ ફેરવી શકાય તેવો નથી, પતિત કરાય તેવો નથી,
ઉપાસથી અગ્નિ તેવો નથી અને સિંચિત્ત થાય તેવો નથી, અવશ્ય ભોગ-
વવો પડે તેવો છે. તે વિગદમળધે અખંડિત, અસૂય, અવિનાશી,
નિરાગ્રાધ અને સુખદાયક હો. તે સંબંધી તમને શાંતિ, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ,
ઋદિ, શુદ્ધિ, અને ધનસંતાનની વૃદ્ધિ થાઓ. ”

“અનુષ્ટિતો વાં વિવાહો વત્સૌ સસ્નેહૌ સમોગૌ સાયુષૌ
સંધર્મૌ સમદુઃસ્વસુસ્વૌ સમશત્રુમિત્રૌ સમગુણદોષૌ સમવાદ્-
મનઃકાંચૌ સમાચારૌ સમગુણૌ ભવતામ્ ” ॥

ત્યારપછી કન્યાના પિતાના કહેવાથી ગોરે નીચેના મંત્ર
લખી હસ્તમેલાપ છુટો કરવો.

કરમોચન મંત્ર.

“ ૐ અહં । જીવસ્ત્વં । કર્મણા વદ્ધઃ । જ્ઞાનાવરણેન
વદ્ધઃ । દર્શનાવરણેન વદ્ધઃ । વેદનીયેન વદ્ધઃ । મોહનીયેન
વદ્ધઃ । આયુષા વદ્ધઃ । નામ્ના વદ્ધઃ । ગોત્રેણ વદ્ધઃ । અંત-
રાયેણ વદ્ધઃ । પ્રકૃત્યા વદ્ધઃ । સ્થિત્યા વદ્ધઃ । રસેન વદ્ધઃ ।
પ્રદેશેન વદ્ધઃ । તદસ્તુ તે મોક્ષો ગુણસ્થાનારોહણક્રમેણ
અહં ૐ ” ॥

૧ બાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—હે વત્સો, તમારા બંનેનો વિવાહ
કરવામાં આવ્યો છે. હવે તમે બંને સરખા રોડ, બોગ, આયુષ્ય
અને ધર્મવાળા થાઓ. શુભદુઃખમાં, શત્રુમિત્રમાં, ગુણદોષમાં, વાણી
મન અને કાયામાં, આચારમાં અને ગુણમાં સમાન થાઓ. ”

૨ આ મંત્રનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—‘ તું જીવ છે. તે કર્મ
એટલે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ્ય, નામ
ગોત્ર અને અંતરાયથી તેમજ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ, અને પ્રદેશથી બંધ
એવો છું. તેથી હવે ગુણસ્થાન—ગુણસ્થાના આરોહણના ક્રમ
તામે મોક્ષ થાઓ. ” “ તમારા હસ્ત મુક્ત થાય છે. પણ તમારો રોડ
સંબંધ અખંડિત રહે. ”

આ હસ્તમેલાપના બાળમોક્ષથી અંતરંગપણે જીવે! ધર્મમાં
મોક્ષ થવાનું રહસ્ય આ મંત્રમાં સૂચ્યું છે.

મુક્તયોઃ કરયોરસ્તુ વાં સ્નેહસંબંધોઽસ્તંડિતઃ ।

આ પ્રમાણે બોલી વરકન્યાનો હસ્તમેલાપ છુટો કરવેલ
આ વખતે કન્યાના પિતાએ વરને શક્તિ પ્રમાણે દાન
આપવાનું કહેલું છે.

પછી જો વરકન્યા માતૃશૃદ્ધમાં (ગોત્રજ પાસે) ગયા હોય
તો પાછા ચોરીમાં લાવી ગોરે નીચેનો શ્લોક બધુવે.

આશીર્વાદ.

યસંતનિલકા.

पूर्वं युगादिभगवान् विधिर्नच येन

विश्वस्य कार्यकृतये किल पर्यर्णपीत् ।

मार्याद्वयं तदमुना विधिनास्तु युग्म—

मेतत् सुकामपरिमोगफलानुबંधि ॥ ૧ ॥

આ પ્રમાણે આશીર્વાદ આપી ગોરે વરકન્યાના વસ્ત્રના
છેદા છેદી નાખવા પછી ગોરે ફરી કહેવું કે, “ યત્સૌ
સમ્પન્નિવયૌ મયતામ્ ”

(અહીં વરકન્યાને કંસાર લગાડવાનો આચાર કરવામાં
આવે છે. ત્યારપછી જો કન્યા તરફની બને જો વર તરફની—
એમ ચાર સોભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને બોલાવી વરકન્યાને કુંક-

૧ સાર્વાર્થ—“ પૂર્વે જે વિધિથી ‘ જૈનવિધિમાં ’ થી મુગાદિ
પ્રભુ વિશ્વનું વ્યવહારકાર્ય મકાવવાને જો સ્ત્રીઓ (મુનંદા-મુમંગલા)
ને પરણ્યા હતા, તે વિધિથી વિવાહિત થયેલું વરકન્યાનું જોડું ઉત્તમ
કામના ભોગદળને પ્રાપ્ત કરનાર થાઓ. ”

મના તિલક કરાવી અને અક્ષત ચોઠાવી વરમાલાને વધાવી કન્યાના કાનમાં અખંડ સૌભાગ્યનો આશીર્વાદ દેવરાવે છે. ’

આ સર્વ ક્રિયા થયા પછી માતૃગૃહ, ચોરી, વેદી, ક્ષેત્ર-દેવતા તથા અગ્નિવિગેરેને વિસર્જન કરવા. તે વખતે ગોરે હાથમાં ઠંકુ અક્ષત પુષ્પ લઈ નીચે પ્રમાણે બણવું.

“ પુનરાગમનાય સ્વાહા ”

આજ્ઞાહીનં ક્રિયાહીનં મંત્રહીનં ચ યત્કૃતમ્ ।

તત્સર્વં કૃપયા દેવ ક્ષમસ્વ પરમેશ્વર ॥ ૧ ॥

આ પ્રમાણે બણી તે ઠંકુ, અક્ષત તથા પુષ્પ તે ચોરી, વેદિકા અને અગ્નિ તરફ નાખવા.

પછી ચોરીને વધાવી વરકન્યાને વાજતે ગાજતે વિદાય કરવા. માર્ગમાં ચૈત્ય-સ્થાન આવે ત્યાં દર્શન કરાવવા. વરને ત્યાં વરની માતાએ પોંખણા વિગેરે કરીને કુળરીવાજ પ્રમાણે તેમને વંધાવી લેવા. ત્યારપછી પોતાના કુળ, સંપત્તિ અને દેશાચાર પ્રમાણે માસ કે અમુક દિવસ સુધી મહોત્સવ રાખવો. તે પ્રસંગે સાધર્મી વાત્સલ્ય, અને યાચકોને દાન આપવાં. જ્યારે મહોત્સવ સમાપ્ત કરવો હોય ત્યારે માતૃકા અને કુલકરતું વિસર્જન કરવું.

૧ “ સર્વ દેવતા ફરીવાર આવે પ્રસંગે આગમન કરો. “ આ ક્રિયામાં જે કંઈ આગા રહિત, ક્રિયા રહિત કે મંત્ર રહિત થયું હોય તે સર્વ હે પરમેશ્વર ! કૃપા કરી ક્ષમા કરો. ”

મુક્તયોઃ કરયોરસ્તુ વાં સ્નેહસંબંધોઽસ્વંઙિતઃ ।

આ પ્રમાણે બોલી વરકન્યાને હસ્તમેલાપ છુટો કરવે
આ મળતો કન્યાના પિતાએ વરને શક્તિ પ્રમાણે દા
આપવાનું કહેલું છે.

પછી એ વરકન્યા માતૃમૃદમાં (ગોત્રજ પાસે) ગયા હો
તો પાછા ચોરીમાં લાવી ગોરે નીચેનો શ્લોક બલવે.

આશીર્વાદ.

ચસંતતિલ્લકા.

પૂર્વં યુગાદિભગવાન્ વિધિર્નિવ ચેન
વિધસ્ય કાર્યકૃતયે કિલ વ્યર્થયેષીત્ ।
માર્યાદ્રયં તદ્મુના વિધિનાસ્તુ યુગ્મ—
મેતદ્ સુકામપરિમોગફલાનુષંધિ ॥ ૧ ॥

આ પ્રમાણે આશીર્વાદ બાપી ગોરે વરકન્યાના વરને
છેલ છેલ નાખવા પછી ગોરે ફરી કહેલું કે, “ ઘત
સ્વપિતૃયૌ મયતામ્ ”

(અહીં વરકન્યાને કસોટી જમાડવાનો આચાર કરવા
આવે છે. ત્યારપછી એ કન્યા તરફની અને એ વર તરફની—
એમ ચાર સોલાઅવલી સીંચીને બોલાવી વરકન્યાને કુ

૧ ભાવાર્થ—“ પૂર્વે જે વિધિથી ‘ નૈનવિધિયી ’ શ્રી યુગ
પ્રભુ વિષ્ણુ અવધાગાર્ધ સંકાપવાને બે સીંચો (મુનંદા-સુમંગલ
ને પરણ્યા હતા, તે વિધિથી વિગ્રહિત અરેલું વરકન્યાનું નોકું ઉ
કમના બેગમળને પ્રાપ્ત કરનારે થાઓ. ”

મના તિલક કરાવી અને અક્ષત ચોઠાવી વરમાલાને વધાવી
કન્યાના કાનમાં અખંડ સોલાચ્ચનો આશીર્વાદ દેવરાવે છે. ’

આ સર્વ ક્રિયા થયા પછી માતૃગૃહ, ચોરી, વેદી, ક્ષેત્ર-
દેવતા તથા અગ્નિવિગેરેને વિમર્ચન કરવા. તે વખતે ગોરે
હાથમાં ઠંકુ અક્ષત પુષ્પ લઈ નીચે પ્રમાણે લખવું.

“ પુનરાગમનાય સ્વાહા ”

આજ્ઞાહીનં ક્રિયાહીનં મંત્રહીનં ચ યત્કૃતમ્ ।

તત્સર્વં કૃપયા દેવ ક્ષમસ્વ પરમેશ્વર ॥ ૧ ॥

આ પ્રમાણે લખી તે ઠંકુ, અક્ષત તથા પુષ્પ તે ચોરી,
વેદિકા અને અગ્નિ તરફ નાખવા.

પછી ચોરીને વધાવી વરકન્યાને વાજતે ગાજતે વિદામ
કરવા. માર્ગમાં ચેલ-સ્થાન આવે ત્યાં દર્શન કરાવવા. વરને
ત્યાં વરની માતાએ પોંખણા વિગેરે કરીને કુળરીવાજ પ્રમાણે
તેમને વંધાવી લેવા. ત્યારપછી પોતાના કુળ, સંપત્તિ અને
દેશાચાર પ્રમાણે માસ કે અમુક દિવસ મુધી મહોત્સવ
રાખવો. તે પ્રસંગે સાધર્મી વાતસહ્ય, અને ચાચકોને દાન
આપવાં. જ્યારે મહોત્સવ સમાપ્ત કરવો હોય ત્યારે માતૃકા
અને કુલકરતું વિમર્ચન કરવું.

૧ “ સર્વ દેવતા કરીવાર આવે પ્રસંગે આગમન કરો. ” આ
ક્રિયામાં જે કંઈ આજ્ઞા રહિત, ક્રિયા રહિત કે મંત્ર રહિત થયું હોય
તે સર્વ હે પરમેશ્વર ! કૃપા કરી ક્ષમા કરો. ”

માતૃકાવિસર્જન.

વર તથા કન્યાને ઘેર માતૃકા સ્થાપન કરવામાં આવેલું છે. તે સ્થાપનમાં જઈ ગોરે તેનું વિસર્જન કરવું એટલે વિદાયગિરિ આપવી. જ્યાં સુધી માતૃકાસ્થાપન રહે ત્યાં સુધી હમૈશાં તેનું પૂજન કરવું જોઈએ. વિસર્જન કરવાનું હોય તે સમયે પ્રથમ માતૃકાનું ચંદન, અક્ષત, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય વિગેરેથી પૂજન કરી ઠરેક માતાનો સ્થાપન વખતે કહેલો મંત્ર ભણી છેવટે " પુનરાગમનાય સ્વાહા " એટલું બોલી વિસર્જન કરવું.

કુલકરવિસર્જન.

વરને ઘેર જે ઠેકાણે કુળકરનું સ્થાપન હોય ત્યાં જઈ ગોરે કુળકરની પૂજા કરવી. પૂજા કરતાં પૂર્વ પ્રમાણે ઠરેક કુળકરનો સંપૂર્ણ મંત્ર ભણી છેવટે " પુનરાગમનાય સ્વાહા " એ વાક્ય ઉમેરી સાતે કુળકરનું વિસર્જન કરવું. તે મંત્ર પૃષ્ઠ ૪ થી ૨૦ સુધીમાં જોઈ લેવા.

માતૃકા અને કુલકરના વિસર્જન વખતે પણ ગોરે નીચેના શ્લોક ભણવો.

આજ્ઞાહીનં ક્રિયાહીનં મંત્રહીનં ચ યત્કૃતમ્ ।

તત્સર્વં કૃપયા દેવ હમસ્વ પરમેશ્વર ॥૧॥

જૈનવિવાહવિધિઃ સુમાસઃ

કન્યાને ઘરે.

વરને ઘરે.

આઠ માતૃકાપૂજનની
સામગ્રી.

આઠ માતૃકા ને સાત કુલ-
કરપૂજનની સામગ્રી.

બાજેઠ તથા પાટલા ૧
લીલી કે પીળી અતલસ ગજ ૧
શુદ્ધ જળનો કળશ
કંકુ, ચંદન, શ્રીફળ ૧
ચોખા શેર ૨
પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, ધરો, નાકું,
આકર, બદામ, ધરાખ
વિગેરે આઠ આઠ
રૂપાનાણું કે પૈસા આઠ
નાગરવેલના પાન આઠ
સોપારી નંગ ૧૬
પાટલા બે બેસવા માટે
તજ, લવીંગ, એલચી વિગેરે.

બાજેઠ ૨ અગર પાટલા ૨
લીલી કે પીળી અતલસ ગજ ૨
શુદ્ધ જળનો કળશ
કંકુ, ચંદન, શ્રીફળ ૨
ચોખા શેર ૫
પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નાકું, ધરો,
આકર, બદામ, ધરાખ વિગેરે
નંગ ૨૨ બાવીશ
રૂપાનાણું કે પૈસા ૨૨
નાગરવેલના પાન ૨૨
સોપારી નંગ ૪૪
પાટલા બે બેસવા માટે
તજ, લવીંગ, એલચી વિગેરે.

માયરાની સામગ્રીમાં ખીજડીનાં પાનનો લેવ પ્રથમ
લખેલ છે તે કરતાં વધારે સમજવો.

ચોરીની સામગ્રી.

જળનો કળશ, ચોખા, સોપારી, પુષ્પ, કંકુ, દી, જવનલ, હાંગર શેકેલી, ધરો, દર્ભ, પાકેલું લીલું જળ,
પૈસા, નાગરવેલના પાન, ખીજડી, ખોપરો, મેરી, હાંડવ,
ખીસો, અને આમળામાંથી લેના મળે તેવા રૂઝાંડા નંગ
૧૧ વેંત વેંત લેવડા.

શ્રી પાર્શ્વનાથના વિવાહજામાંથી.

લાજ સતરમી.

વચન હવે સાંભળ પુત્રી તું માહુરા, કાજ શ્રીને
 જેહથી તાહરા, સહુ ખરા મારને ચિત્તમાં રે. ॥૧॥ લાજ
 સદા જેઠ સસરાતણી, આણુપતિ જાણુને નેમ ત્રિભુવન
 આપણી લાજ વધારને રે. ॥૨॥ સામુ નણુદીતણા
 પ્રતિપાળને, પાછો પડુતર 'હ' કહી વાળને, લાજને રહિ
 ભૂમિ ભણી રે. ॥૩॥ પારકા પુરૂષસ્યુ' વાત નવી ફીણએ,
 અધીશ્વર ભોલતાં સર્વે તણુએ, પીણએ ચરણુજળ નાથ
 રે. ॥૪॥ કોપને મત કદા ધર્મને સેવને, યોપને ચિયંગને
 ભરમ નવી લોપને, યોપને મહીન આચારને રે. ॥૫॥ જાણુને
 સ્વજનને દેખી ભોલાવને, હઠ ન કરીશ તું વાતને છાંડને,
 આણુને મન દયા સર્વની રે. ॥૬॥ વચન કિત પીણએ, શું
 સદા લીણએ, દાન જહુ દીણએ નવી કદા ખીણએ, ફીણએ
 ઉચિત સહુ કામને રે. ॥૭॥ ભૂપ અન્ધસેનને અધિક આદર
 કરી, કહે એહ દીકરી આપ જોળે ધરી, ઉછરી મુજ ઉછરે
 ગમાં રે. ॥૮॥ જન્મથી આજલગે લાગીપાળી ધણી, દુઃખતણ
 વાત એણે કાનથી નવી મુણી, તે લાણી સાર કરને ધણી રે
 ॥૯॥ લાજે વેવાણુને એહ જાણક જહુ, લાકડવાઈ છે તુમે તે
 જાણો સહુ, શું જહુ લાખીએ વૃદ્ધને રે. ॥૧૦॥ એહ કુમરીતણ
 લાજ તુમ હાથમાં, લાજ વધારને સ્વજન સહુ સાથમાં, આથમ
 એહ અમારડે રે. ॥૧૧॥ એમ કહી પુત્રીને અધિક આદર
 ગાજતે વાજતે વોજાવે સાસરે, સહુ વળે પાપ તિહો
 ॥૧૨॥ ગોરીઓ ગાવતી અધિક ઉલાસ,
 કાશી વાણારસી, નગરી તરફ સહુ

શ્રી પાર્શ્વનાથના વિવાહલામાંથી.

હાજ સતરમી.

વચન હવે સાંભળ પુત્રી તું માહરા, કાંજ સીને સહુ
નેહથી તાહરા, સહુ ખરા ધારને ચિત્તમાં રે. ॥૧૧॥ લાજ ધરને
મદા નેડ સસરાતણી, પ્રાણપતિ બલુને નેમ ત્રિભુવન ધણી,
આપણી લાજ વધારને રે. ॥ ૨ ॥ સામુ નણદીતણા વચન
પ્રતિપાળને, પાછો પડુત્તર ' છ ' કહી વાળને, લાળને દષ્ટિ
ભૂમિ ભણી રે. ॥ ૩ ॥ પારકા પુરુષસ્થુ વાત નવી કીલએ,
અધીશ્વર બોલતાં સર્વે તણલએ, પીલએ ચરણજળ નાથનું
રે. ॥ ૪ ॥ દોપને મત કદા ધર્મને સેવને, ગોપને શિયળને
ભરમ નવી લોપને, ગોપને મહીન આચારને રે. ॥૫॥ બલુને
સ્વજનને દેખી બોલાવને, હક ન કરીશ તું વાતને છાંળે,
આણને મન દયા સર્વની રે. ॥૬॥ વચન હિત પીલએ, શુભ
સદા લીલએ, દાન બહુ દીલએ નવી કદા ખીલએ, કીલએ
ઉચિત સહુ કામને રે. ॥ ૭ ॥ ભૂપ અશ્વસેનને અધિક આદર
કરી, કહે એહ દીકરી આપ બોળે ધરી, ઉછરી મુજ ઉછરે
ગમાં રે. ॥૮॥ જન્મથી આજલગે લાગીપાળી ધણી, હુંખતણી
વાત એણે કાનથી નવી મુળી, તે ભણી સાર કરને ધણી રે.
॥૯॥ ભાળે વેવાણુને એહ બાળક બહુ, લાડકવાઈ છે તુમે તો
બળો સહુ, શું બહુ ભાળીએ વૃદ્ધને રે. ॥૧૦॥ એહ કુમરીતણી
લાજ તુમ હાથમાં, લાજ વધારને સ્વજન સહુ સાથમાં, આથમાં
એહ અમારડે રે. ॥૧૧॥ એમ કહી પુત્રીને અધિક આડંબરે,
ગાજતે વાજતે વેગાવે આસરે, સહુ વળે પાછું તિહાં થકી રે.
॥૧૨॥ ગોરીઓ ગાવતી અધિક ઉઘાસથી, વરવહુ ચાલીઆ
દાથી વાજારથી, નમરી તરફ સહુ સાથસ્થુ રે. ॥૧૩॥

श्री तिराप्रथ विद्यार मंडल
की खोज

जैन दर्शन में
तत्त्व-मीमांसा

—मुनि नथमल